NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXI. ÉVFOLYAM. 1910. SZEPTEMBER. VII. FÜZET.

SZALAI BARKÓCZY KRISZTINA.[1]

Ma ugyancsak emlegetik az erkölcsi nevelést mindenütt. A józan gyakorlatias gondolkodású angoloknál és az amerikaiaknál az Egyesült Államokban egyik erkölcsnevelési munka a másik után jelenik meg.[2] Sőt vállalkozik egy angol ember behatóan helyi tanulmányai alapján feltűntetni az összes művelt államok erkölcsnevelés-ügyét. Ez a *Spiller*-féle összefoglaló munka.[3] Nem mozog, nem zörög a haraszt magától. Bizonyára szükségét érzi a világ a jobb, intenzivebb erkölcsi nevelésnek. Arról beszél tehát a józan, gyakorlatias gondolkodású angol s amerikai is, ami hiányzik vagy legalább is nem kielégítő nevelésünkben. *Wanting is not having.*

Az erkölcsi *oktatás* nálunk valóban nincs meg. Mert erkölcsi nevelést adna a vallástanítás erkölcstana, de ezt rendesen oly korán, hogy a gyermek meg nem értheti csak betanulja, de épp úgy el is felejti. Egyéb, világi erkölcstanítás

[1] Szalai Barkóczy Krisztina. Írta Takács Sándor. Pfeifer 1910, Franklin nyomdája.

[2] *Edvard Porter St. John: Stories and Story telling in Moral and Religions Training.* Boston, The Pilgrim Press, 1910. *J. Welton and F. G. Blandford: Principles and Methods of Moral Training, with special Reference to Shool Discipline.* London, W. C. Clive, 1909.

[3] *Gustav Spiller: Report on Moral Institution (General and Denominational) and on Moral Training* in the Schools of Austria, Belgium, the British Empire, China, Danmark, France, Germany, Holland, Hungary, Italy, Japan, Norway, Portugal, Spain, Sweden, Switzerland, Turkey, and the United States. London, Watts and Company, 1909. Magyarul ismertetve: A gyermek, 1910. 2.

pedig — sajnos — középiskoláinkban nincs. Mindenekelőtt tehát ennek nyilvánvaló szükségére mutatunk rá s kívánjuk ezt a nemzeti erkölcs nevében. *A középiskolák felső osztályában, érettebb korban külön erkölcstan, ethika-tanítás szükséges.*

Mindenfélére oly aggódó gondoskodással neveljük a fiatalságot, s a legfőbbel, a *jellem*-mel az *erkölcsi emberrel* nem törődünk. Minden tudomány fegyver az élet küzdelmében s mi kezébe adjuk a fiatalságnak e fegyvereket, anélkül azonban, hogy megtanítanók őt e fegyverek használatára, az emberi cselekedetekre, az ethikai *jó cselekedetekre*, a saját érdekében, a család, a társadalom, az állam, az emberiség érdekében való jó cselekedetekre.

Ezért van, hogy fiaink nem becsülik meg az életet, nincsenek eszményeik, a nő eszményi kultuszát, a családi élet boldogságának varázsát nem ismerik s ez teszi az életet értéktelenné előttük, a mit azután oly könnyen eldobnak. Ismerik e helyett a pénzhajszát és az élvezethajszát. Pedig az élet nem pénzhalmozás. A pénz csak eszköz a boldogsághoz. Az élet sem élvezet csupán. Az élvezet csak eszköz a boldogsághoz. Az élet célja sem a pénz, sem az élvezet. Az élet célja a boldogság, amit csak a tiszta családi élet, a tiszta szeretet ad.

S leányainkkal sajnos, nem sokkal jobban állunk.

Az élet tanúsága azt mutatja, hogy a leányok életfelfogásában is sok az erkölcsi fogyatékosság. Az életfelfogás, az emberi cselekedetek céljáról való felfogás hiányosságának eredendő oka pedig bizonyára a *nevelés hiányosságában, az erkölcsi nevelés hiányában keresendő.*

Ezért kellene a középiskolák felső osztályában az erkölcstan, ethika tanítása. De ez korántsem elég. Nem az ethikai, erkölcsi szabályok nevelnek tulajdonképp az erkölcsi jócselekedetekre.

Az erkölcsi nevelés, az igazi erkölcsi nevelés a *cselekvésképzetek* és az ezekből alakuló *cselekvésértékelő ítéletek* neveléséből áll. Ez pedig szabályok megtanulásával nem történhetik. Cselekvésképzeteket fejleszt a *példa*, a régi magyar nyelv ér-

telmében vett *példa*, azaz *erkölcsi történet*. Ilyen történet elbeszélése, megtanulása.

No és ezt teszik a józan, gyakorlatias gondolkodású amerikaiak. Náluk divatos és oly üdvösnek bizonyult intézmény a könyvtári könyvek kiosztása előtt a *történetmesélés*, a *story telling*, azaz, hogy a könyvtáros elbeszéli a jó könyvek tartalmát, ezzel *felkelti egyrészt az olvasó vágyat*, de meg *másrészt irányítja is a tanulók, a fiatalság olvasását*[1] s természetszerűleg a helyes *erkölesi* irányban. S így *az erkölcsi nevelés kitűnő, gyakorlati eszköze a történetmesélés*, mint maguk az amerikaiak is mondják.[2]

Hiszen már Jézus is az erkölcstanítást ily *példák* mesélésével, ily történetmeséléssel végezte. Az ő történetei mind ilyen *erkölcsi* történetek. A gyakorlati erkölcsnevelés legnagyobb, legmagasztosabb képviselője is e módszert követte. Kövessük mi is követve őt.

Úgy a fiú, mint a leányközépiskolákban *szükségesnek tartjuk a történetmesélést, mint az erkölcsi nevelés leghatékonyabb eszközét a mindkét nembeli fiatalságnál.*

Természetesen szükséges mindenekelőtt az *erre alkalmas*, a különben a *fiatalság olvasására való* «jó könyvek» kiszemelése, valóságos *indexbe-szedése*. Össze kell állítani a *jó könyvek indexét* a felsőbb leányiskolai könyvtárak számára. Az ily «jó könyvek»-ből való történetmesélés azután a leghatékonyabb erkölcsi nevelő eszköze lesz leányiskoláinknak.

E «jó könyvek» az egész *világirodalom kulturális kincséből* merítendők, *a világirodalom klasszikusaiból* első sorban. Örök-

[1] *Miss C. H. Hewins* (Public Library of Hartford): *Reading Clubs for boys and girls*. The Pedagogical Seminary, 1909. 3. Magyarul: A gyermek, 1910. 2.

Alice A. Blanchard (Publica Library of Newark): *Story telling as a librariam tool of education*. The Pedagogical Seminary, 1809. 3. Magyarul: A gyermek, 1910. 3.

[2] *Edward Porter St. John: Stories and Story telling in Moral and Religions Training*. Boston, The Pilgrim Press, 1910.

szép erkölcsi mesék, erkölcsi történetek vannak letéve e kulturális kincsben egy Shakespeare Lear királya történetében, Voss Lujza idilljében, Goethe Hermann és Dorothea történetében, az Odisszea Penelope-történetében stb. a leányok, a hajadonok számára is, holott például az Iliasz a harc festésével, hősök rajzával eminenter a fiúknak való, Július Caesar is, Götz von Berlichingen is.

De a világirodalom kincsei mellett figyelembe és pedig különös figyelembe veendők a *nemzeti irodalom kulturális kincsei, a nemzeti irodalom klasszikusai.* Örökszép erkölcsi mesék vannak letéve egy Madách Ember tragédiájában, egy Horváth Mihály Zrínyi Ilonáján stb. De régi irodalmunk, a kódexirodalom is szolgáltat ilyesmit, például Szent Margit életével.

Különös figyelembe részesítse a leányiskolai «jó könyvek» indexének összeállítója a magyar, *a nemzeti történet kiváló nőalakjait,* amilyenek Gizella királyné, Szt. Margit, Mária király (őseink rex-nek nevezték), Hedvig királykisasszony, Losonczyné Ungnád Anna, Széchy Györgyné, Zrínyi Ilona, Erzsébet királyasszony, a tőlünk ugyan idegenbe, Thüringiába szakadt Szent Erzsébet is. Ezekről össze kell szedni a «jó könyvek»-et s ha nincs, írni kell, a fiatal tanárnő nemzedék van hivatva első sorban erre.

Ilyen pompás kötet jelent meg most *Takáts Sándor*-nak, művelődéstörténetünk fáradhatatlan kutatójának tollából *Szalai Barkóczy Krisztina.* 1671—1724. címen. (Budapest, Pfeifer, 1910.) *Ez az erkölcsi, művelődéstörténeti jellemkép* első sorban leányainknak, hajadonainknak való olvasmány. Jól mondja a szerző, hogy minálunk a politikáé, a hadi küzdelmeké a történetírás, ezzel szemben a «*műveltségtörténetet*», a «*belső életet*», az «*egykori családi életet, a nemzeti erkölcsöt és a hazai szokásokat*» a magyar asszonyok története tűnteti fel.

S elolvasva, valóban látjuk, hogy Szalai Barkóczy Krisztina bárónő fennmaradt vagy ezernyi levele is eleven tükre a *régi magyar családi életnek, tisztaságának, erkölcsi tartalmának,* de egyúttal a *nemzeti erkölcsnek, a művelődéstörténelemnek.*

Ily könyv való leányainknak, a jövő asszonyainak. Ettől s egyáltalán az ilyen erkölcsi neveléstől várható a *nemzeti erkölcs* finomodása. Ez tehát igazi leányiskoláknak való «jó könyv» s az ilyen több példányban tartandó készen a könyvtárban.

Jellemzésül mondja Takáts: «Ezernyi szebbnél-szebb levelében minden érzését, minden gondolatát föltárja. Az ő szíve nyitott könyv, amiben mindenki lapozgathat. Könyv, mely híven megőrizte az ő virágos kertjének, vagyis érzelmi világának minden kis füvecskéjét, minden virágszálát. Nem virultak e kertben drága üvegházi növények; idegen földről hozott plánták sem. Termékeny talaja a *magyar szeretet* magvaival volt bévetve, tehát csak magyar virágok indultak ott fakadásnak, csak ilyenek nőttek és illatoztak ottan.»

Nos lehet-e jobb erkölcsi táplálékot adni, szebb erkölcsi példát leányainknak, mint az ily nő, az ily magyar asszony, nagyasszony történetét? A munka fejezetei is mily tanuságos részletek. Az első: Barkóczy Krisztina grófnő, mielőtt Károlyi grófnő lesz. A második: Barkóczy Krisztina a kurucvilágban, egy emberszerető, nemes matróna a harcok zajában. A harmadik: Barkóczy Krisztina, mint anya, tele erkölcsi színarannyal a családi élet boldogsága, érzelemvilága köréből. A negyedik Barkóczy Krisztina gazdasszonykodása, hasznos gyakorlati viselkedés példáival. S végre az ötödik: Utolsó esztendők címen.

Micsoda erkölcsi jellem. Az erkölcsösen, vallásosan, istenfélően nevelt leány *erkölcse a családi életben csak megerősödik, megfinomodik, tágabb körű jótékonysági tért nyer.* Nem úgy, mint modern házasságaink sokjában a leány fogyatékos erkölcse is semmivé párolog az élvezetet kereső asszonyban s mi a vége? házasságtörés, válás, vagyis a nemzet viruló életfájának egy rügyeromlása, rügye-férgesedése...

A családi életben csak erősödni kell a hajadoni erkölcsnek a családi élet boldogsága által, ezt hirdessük leányainknak s pedig *példákkal, történetmeséléssel. Ily erkölcsében megerősödött asszony tiszta családi élete dísze, ékessége, virulása*

a nemzet élő fájának; az ily tiszta családi élet borítja virágba, új, biztató virulásba a nemzet élő fáját.

Takács könyvének első fejezetében megismerjük Barkóczy Krisztinát, mint *szerető, hűséges, erkölcsös, igaz hitestársat,* mint *takarékos gazdasszoyt, ki urát segíti vagyoni dolgaiban takarékosságával,* mint *istenfélő asszonyt,* kinek «*istenes erkölcs*»-e szívbeli belső szükség, de *türelmes;* még a zsidó telepesek számára is rabbit szorgalmaz, egyaránt pártolja katholikus, protestáns embereit, ő maga *vallásához ragaszkodó s rendületleu királyhűséget* mutat. Megismerjük *jótékonyságát* is. A «tiszaháti részeknek gondviselő anyja volt». Árva diákgyermekek táplálásáról rendszeresen gondoskodik; igazi *modern gyermekvédelem.* De hisz Krisztinát is az *emberszeretet, a szeretet* vezérli, mert az sugall csak ilyeneket. Maga írja az urának: «*írásban olvastam a szeretet erejéről, az ki az erőseket is, bölcseket is meggyőzi*». Ez az igazi krisztusi szeretet, az emberszeretet. Ma sem prédikálhatunk szebb, nemesebb eszményt az erkölcsi nevelésben, mint épp ezt az általános emberszeretetet, a humanizmus ez érzelmi alapját, minden ethikák biztos talpkövét.

A Rákóczi-féle szabadságharcban a *jótékonyság* ez angyala mindig enyhíteni iparkodik a szegény nép már-már elviselhetetlen sorsán. Kifogyhatatlan volt az *irgalmas cselekedetekben.* Istápolója volt a szegénységnek, a titkos nyomorúságnak is. Nem hiába hirdették róla, hogy «annyi áldás kevés asszonyra szállott a szegénység részéről, mint ő reá!» Igazán szívén hordozta a szegény magyar nép, a föld népe sorsát, mód nélkül szerette a népet, a szabadságharcra is ezért biztatta urát, ezért készít zászlókat, ezért örül szíve mélyéből a magyar fegyver diadalának, a magyar világnak, a kurucvilágnak, ezért csinált férjéből is kurucot, azt hivén, a nép sanyarúságán segít mindez s valóban a Rákóczi-szabadságharc mélyen rejlő belső oka a nép sanyarú helyzete, a némettől való kizsákmányolása, kifosztása volt. Ő «*emberséges magyar asszonyszámba tartja magát*» s mint ilyen, *lelke melegével csüng szeretete a magyar népen.* Bécsbe dehogy menne, «a bécsi lakás elfelejtetni szokta az

emberrel «hazáját». Az ősi házat dehogy hagyná el. *Az ősi hagyományok őre*, mint a családi élet lelke, *viseletben, szokásban, nyelvben* egyaránt. A régi patriarchalis *magyar erkölcs* híve, amelyen a külföldieskedés, a bécsi erkölcs nem tud kifogni. Mindig pártolja a magyart, tisztviselőiben is. Igazi honleány, *hazafias érzése* szíve melegével hat: «jobb az mi földünkbe termett, mint a jöttment». Ezer német doktorért nem adná a magyar Köleséry Sámuelt. Szereti a *magyar irodalmat, könyveket; ki is nyomat egyetmást*, fehér holló e nemzetietlen korban. Örül, hogy «az szatmári pacificatio igen is kedves lesz szívem, ha magyarul leszen», hogy ura magyarul adja ki.

De kitűnő művelője is a magyar irodalomnak és a magyar nyelvnek. Ezernél több levelét a maga gyöngéd keze-írásával írta s ezek elsőrangú forrásai nemcsak a kor történetének, hanem főleg a gazdaság és művelődéstörténetnek, «az akkori életnek igazi kincsesbányái». «Lelke minden virágát, szíve minden érzését föltárja itt naiv bájjal és megkapó egyszerűséggel.» Az igazsággal, a hittel, a szeretettel hat. «Csupa szív, csupa jóság.» Az anyai szeretet, a nép szeretete, a magyarság szeretete, a nemzeti érzés árad el e leveleken minden mesterkéltség, hatásvadászat nélkül, a maga közvetlenségével, egyszerűségével hatva. Magyarsága, eredeti észjárása gyakran a közmondás erejével hat. «Meglepő műveltsége, lelki finomsága és olvasottsága» nyilatkozik meg bennük. Idegenszerűségektől ment magyaros nyelve eredeti fordulatokban igen gazdag. «A tiszaháti népnek egyszerű és hamisítatlan nyelvén ír.» Gyöngéd humorral felel ura dévajkodó, évelődő, pajzán tréfáira, ami a női lélek napsugaraként tör elő borongó alaphangulatú kedélyéből. «Értem szívem, hogy az felséges császárné s az dámák kacagásra indultak az kegyelmed német szaván!» — írja tréfásan.

Így levelezik e házaspár. «Édes szívem»-nek, «édesem»-nek szólítja a magát «édesem igaz hitvestársá»-nak aláíró Krisztina az ő édes urát. Lénye főjellemvonása a szeretet, az *odaadó női szeretet*, mely simul a férfi akaratához, mert mint az

Írás is mondja «az asszony feje a férfi». (Pál apostol a korinthosziakhoz írott első levelében), tehát férfi akarata irányítja az asszonyt, de azért érzésével hat, azért lám Krisztina magyarságszeretete, népkönyörülete tette kuruccá Károlyit. Ily *szerető, egyszerű magyar asszony* maradt ő mindvégig, akinek nem kellenek a «titulusok», noha ura gróf lesz, generális lesz, *minden erények*-ben ékeskedett, akiről eleink úgy szokták mondani: *jámbor asszony, jó nemzet*, a mint Takáts idézi e mondást.

A kurucvilágban, ahogy a második fejezet elmondja, ő teszi kuruccá Károlyit, maga pedig előbb meggyőződésből lesz kuruccá, a nép sanyarú helyzete javítása céljából. Rákóczi megható kiáltványa, a *Recrudescunt vulnesa* is a szegény nép nyomorára mutat rá. Végtelenül örül mindig a magyar fegyver diadalának, még a németben bízó magyarok vesztét sem sajnálja. De férjét istenes erkölcsre inti, a káromkodástól óva inti, mert «*erősebb az, aki magát meggyőzi, mint aki erős városokat győz meg!*» Humorral írja, hogy német szenteket emleget, pedig az apostolok lám nem is voltak németek. A harc a Károlyi-család fészkét romba dönti, kirabolják. Krisztina ezt is elviseli tűrően a magyarság érdekében. Ismételten vendégül látják a fejedelmet is, aki mikor Krisztina Károlyit kuruccá tette, szép levelet írt hozzá: «Áldja meg Isten kegyelmedet». Irgalmas cselekedeteit folytatja a harc alatt is. A tömlöcökbe is eljárt, a raboknak alamizsnát osztogatott. De mikor a tíz éves harc kimeríti a népet, még nagyobb lesz a nyomorúság, a vármegyék «az élő Istenért és Jézus Krisztus vére hullásáért» (Máramaros), a «Jézus Krisztus kínszenvedéseért (Kraszna) könyörögnek Károlyinak a harc megszűntetéseért «a szegény megromlott vármegye» (Szabolcs) érdekében, akkor Krisztina is a békét óhajtja, az «egyességet és szeretetet», de előre megjósolja urának, hogy e békeszerzés sok kellemetlenséget fog neki szerezni. Mint ahogy lett is a rágalom nyelvén «hazaáruló» a szathmári béke pacificatora, akit pedig kortársai, a várva-várt békét hogy az országnak megadta, az «ország oszlopá»-nak neveztek s a halálakor a vármegyék «a haza kidőlt oszlopát»,

«Magyarország nagy fiát és gondos atyjá»-t siratják föliratokban s Mária Terézia is «fájlal»-ja elhunytában «a derék ország oly kitűnő fejétől» való megfosztást.

A harmadik fejezet Krisztináról, mint anyáról szól. A hitves odaadó hűsége és mély szeretete *egyetlen boldogságát, az élet egyedüli varázsát a családi életben találja.* S valóban *eszményi anyának* bizonyul. *A gyermekei legféltettebb kincsei.* Érettük él, nekik dolgozik. Ez az igazi anya. László ugyan sokat betegeskedett, gyógyítására a szülők minden képzelhetőt megtesznek, «füves doktorok» szavára «sátán lőtte fűvel», «te mondád fűvel», «emberszívvel», szívalakú levelű szíverősítő fűvel gyógyítják, de csak életét hosszabbították meg, meg nem menthették. Klára, «a kis fekete», anyjának szemefénye, igen dolgos, szolgálatkész, irgalmas, magyar könyveket szerető, Haller Gábor felesége lesz. Ferenc, a kurucvilág szülötte, nevét is a fejedelem után viseli, maga is ír könyveket később s Nyiregyháza második alapítója, az ecsedi tó lecsapolója, az ecsedi uradalom benépesítője, védelmezi a magyar protestáns jobbágyait az egri püspök és az udvar eltenében s a római kuria neki ad igazat, nemes jelleme előtt fő hazája szolgálata, szíve sajog a nép szenvedéséért, minden ízében magyar, magyarul érez, beszél, magyar ruhát hord. Nem hiába törekedett tehát Krisztina *erkölcsi alapot* adni gyermekeinek, «az a fő — írja — hogy *jó erkölcsük legyen*». Egyszerű, hitbuzgó, szegénységet istápoló, jótékony, dolgos, igazi magyar emberek legyenek, de el is érte e nevelés gyümölcsei érését Krisztina gyermekei nemes jellemében s ez az anya legszebb öröksége, legszebb emléke.

A negyedik fejezet Krisztina gazdasszonykodásáról szól. Kertjében *a legkedvesebb magyar virágokat s a legjobb magyar gyümölcsfákat* nevelte; gyomtól tiszta, nyájas filagóriákkal ékes kert volt ez. S a földnek virággal, termőfával beültetése a *föld szeretetére* indítja a munkását, *békesség* és *megnyugvás* mosolyog reá a *munkából*, mely öröme s gyógyító fű a bánatra. «Ha nem dolgozik — írja — gondolkoznia kell s ilyenkor elfogja a bánat és búskomorság. Károlyi maga kitűnő gazda, el-

mélkedő nemzetgazda, ki ír a dohánytermelés felvirágoztatásáról épp felesége tanácsára kezdve ültetni a dohányt, de ír a szegénység fölsegélyezéséről, a szarvasmarha-kereskedés föllendítéséről, a halászat kihasználásáról, sőt a teknősbéka tenyésztésére is tesz kísérletet. «Meglátja kegyelmed, írja Krisztina, minemű *kertgazdasszonnyá* lettem!» A gyümölcsökből liktáriumokat készít. A szőlőmíveléssel foglalkozik, egyszer panaszkodik, hogy «a cserebogár vincellérkedik». Kezeli a borokat. Ura is bíztatja: «*Csak jó mezei gazdák legyetek édesem!*» És ez minden magyar asszonynak szólhat, hisz földművelő nép vagyunk. Disznógazdaságot, tehéngazdaságot vezet Krisztina. Halat aszal. Sörgyárat vezet s örül, hogy sörüknek jó híre kerekedett. Üveghutát igazgat. Kitűnően főz-süt, főleg bélest, kalácsot, tejescipót, fánkot.

Az utolsó esztendőkben nem fél a haláltól, nyugalommal várja, mit ad néki az Isten. Az erkölcsösen, munkálkodásban töltött élet nyugalma ez s ez is példa lehet modern korunkban. Szívbaja, nehéz légzése gyötri, életmódja, a harc, majd a sok gazdasági gond nem alkalmas arra, hogy enyhítse baját. Egyedül marad gondjaival és betegségével. Köleséry, akit felkeresett, többször sikerrel gyógyította. Testamentuma olyan, mint az élete. Életelveit pecsételte meg benne. Lelkét Isten elé készíti. Fiának szívére köti, *ha házasodik, ne csak a gazdagságot és a szépséget, hanem a jó erkölcsöt nézze!* Arany tanács főleg a mai életben. A házi szegényekről is gondoskodik.

Ilyen volt Szalai Barkóczy Krisztina bárónő, a híres kuruc generális és későbbi békeszerző Károlyi Sándor hitvese, «igaz hitvestársa». *A régi magyar nagyasszonyok példás erkölcsi életét* adta az ő életében. *Az igaz nemzeti érzés, a néplélek*, ahogy Takáts jól kiemeli, szólal meg minden tettében, szavában, írásában.

Mikor e maradandó becsű *szép könyvért Takáts*-nak és a *Károlyi családnak* köszönetet mondunk, benne kitűnő olvasmányt, igazi erkölcsnemesítő *történetmesélést* ajánlhatunk a magyar lányoknak, magyar asszonyoknak.

Budapest. *Dr. Pekár Károly.*

A CSALÁDI NEVELÉSÜGYI KONGRESSZUS.

(Brüsszel, 1910. aug. 21—25.)

Azon kongresszusok között, melyeket ez év nyarán Brüsszelben tartottak, a leglátogatottabb egyike volt a Harmadik Nemzetközi Családi Nevelésügyi Kongresszus, amelyen 36 nemzet 3000 taggal volt képviselve. A magyar állam hivatalos képviselője dr. Giesswein Sándor, orsz. gyül. képviselő volt, kívüle — tudtommal — még 10 magyar tanár és tanítónő vett részt a kongresszus ülésein.

A kongresszus megnyitása alkalmával az elnök, De Lantscheere igazságügyi miniszter, az ifjúkori bűnösök nagy számára s a gyermek öngyilkosságokra mutatott rá, mint oly tényekre, amelyek elég világosan bizonyítják a családi nevelés reformjának szükségességét. Ez a reform kétféle módon valósítható meg: törekednünk kell arra, hogy a gyermeket jobban megismerjük s reformálnunk kell a környezetet, amelyben a gyermek él. A kongresszus tagjai nyolc szakosztályban folytatták tanácskozásaikat, de az összes tárgyalásokban kidomborodott ez a két gondolat s ezek közül is vezetett az utóbbi, t. i., hogy reformálni kell a környezetet, a melyben a gyermek él.

A szülők legnagyobb része még a legelemibb lélektani s élettani ismerettel sem bir, ami pedig a neveléshez feltétlenül szükséges. Tehát mindenekelőtt a szülőket, főleg az anyát kell kötelessége teljesítésére képessé tenni. Ezért korlátozni kell a munkaidőt, hogy a szülők gyermekeik nevelésével és tanításuk irányításával foglalkozhassanak s e mellett idejük maradjon saját maguk továbbképzésére is. Meg kell nyitni az óvodát és

az iskolát a szülők számára; amazt, hogy oda járhassanak s a szakszerűen képzett óvóktól megtanulják, hogy hogyan kell a gyermekkel bánni; emezt, hogy az ottan tartott szülői értekezleteken — a tanárok előadása alapján — ismereteiket gyarapítsák. Szükséges, hogy a szülők nevelésügyi munkákat is olvassanak, ezért kívánatos, hogy minden községben legalább egy nyilvános könyvtár legyen.

Azonban mindezeknél fontosabb megemlítenem azt a sokszor elhangzott panaszt, hogy a leányok nevelése egyáltalában nem kielégítő. A leányokat olyan nevelésben kellene részesíteni, amely őket jövő hivatásuk teljesítésére — mint anya, hitves és gazdasszony — képessé teszi. Tehát mindenekelőtt gyakorlatiabbá kell tenni a leánynevelést s minden rendű leányiskolában — különösen a tanítónőképzőkben — gyakorlatilag kell a gyermekápolást tanítani. A kongresszus abban állapodott meg, hogy az elemi iskola felé oly gazdasági tanfolyamot kell állítani, amelyben a leányok a többi gyakorlati ismeret mellett a csecsemő- és gyermekápolással is megismerkedjenek. Szóba került az is, hogy a fiatal anyákat kellene előkészíteni hivatásuk teljesítésére s gyakorlati úton megismertetni velük a csecsemőápolást.

Reformálnunk kell az egész környezetet, amelyben a gyermek él. A cselédeket is nevelni kell arra, hogy a gondjaikra bízott gyermekeket több tudással, nagyobb gonddal és szeretettel ápolják. Ezért a cselédiskolák mellett gyermekszobákat kell létesíteni, ahol a szükséges ismereteket elsajátíthatják. A gazdának arra kell törekednie, hogy cselédjének egészséges szobája, elegendő és jó tápláléka legyen, de őrködnie kell szigorúan annak erkölcse felett is, akinek gondjaira gyermekét bízza.

Törvényes alapokra kell helyezni a gyermekvédelmet; meghonosítani mindenütt a gyermekbíróságok intézményét; gyermekjóléti egyesületeket alapítani, de oly módon, hogy azokban a gyermek aktiv részt vegyen s a költségek fedezéséhez hozzájáruljon.

Gondoskodni kell jó ifjúsági irodalomról, de nemcsak a

rossz könyvektől, hanem a mesterkélten gyermekes és rosszúl írott könyvektől is óvnunk kell a gyermeket. Törvényt kellene hozni, amely tiltja azt, hogy kiskorúaknak erkölcstelen tárgyú könyveket, nyomtatványokat vagy képeket elárusítsanak.

Végre nagy gonddal kellene a szülőknek megválogatni azt is, hogy milyen színielőadásokra viszik el gyermekeiket s olyanokat kiválasztani, amelyek mind művészi, mind erkölcsi s végre egészségügyi tekintetben is megfelelőek.

A másik gondolat, amely messze kimagaslott a többiek fölött az, hogy törekedjenek a szülők és nevelők jobban megismerni a gyermeket s annak egész gondolat- és érzelemvilágát.

Ebből a szempontból különösen érdekesek voltak a gyermektanulmányozási szakosztály tárgyalásai, ahol abban állapodtak meg, hogy a gyermektanulmányozást egységes alapon kell szervezni, általánosítani s lehetőleg a tanítókat is be kellene vonni ebbe a munkába, hogy a szülőknek esetleg tanáccsal és felvilágosítással szolgálhassanak. Ebből a szempontból igen fontos az az óhajtás is, hogy a tanítóképzők tantervébe vétessék fel a kisérleti lélektan. Ugyancsak ezen alapszik az a kivánság, hogy szerveztessék minden iskolában az orvosi felügyelet s orvos, szülő és tanító folytonos és állandó érintkezésben legyen egymással, hogy a gyermek testi és szellemi fejlődését állandóan figyelemmel kisérje.

Ha a szülők jobban meg fogják ismerni gyermekeiket, helyesebben meg tudják választani számára az életpályát is. A pályaválasztást alapos tanulmány kell megelőzze a szülők részéről s kivánatos lenne, hogy ebben a kérdésben a tanítót s az orvos tanácsát is meghallgassák. Szükséges tehát, hogy a tanító kellő jártassággal birjon, hogy a szülőknek felvilágosítást nyújthasson. Helyes volna a tantervet olyképen módosítani, hogy a pályaválasztás egyáltalában ne történhessék a 16. életév betöltése előtt. Sok keserves csalódásnak s kiábrándulásnak lehetne ezzel elejét venni.

Arra kell törekednie szülőnek és tanítónak egyaránt, hogy a gyermek érzelmi és értelmi világát gazdagítsa. Fejleszteni kell

a gyermek érzékszerveit, megfigyelőképességét; fel kell lelkében ébreszteni és fokozatosan erősbíteni a felelősségérzetet.

Igyekezzünk minden módon gazdagítani a gyermek ismeretvilágát. Biztosítani kell a gyermeknek azt a jogot, hogy tanulhasson és módját kell ejteni annak, hogy minden gyermek megtanulhasson olvasni. (A kongresszus ezt a formát választotta, mert a kötelező iskolázásnak még csak a gondolata is forradalmat idézett elő.) Kifejezésre jutott az a kívánság is, hogy az iskolaköteles kor hosszabbíttassék meg a 14. életévig. Meg kell könnyíteni az ifjúságnak az utazást; különösen a tanulmányi utazásokat; úgy, amint az hazánkban már meg is valósult. Élőnyelvek tanulása szempontjából kívánatosnak tartja a kongresszus, hogy egy nemzetközi testület szerveztessék, amely a gyermekek kölcsönös kicserélését lehetővé teszi s megkönnyíti. Meg kell ismertetni a gyermekkel kötelező iskolai ünnepélyeken a béke eszméit.

Foglalkozott a kongresszus az anormális gyermekek tanításával is s az az óhajtás jutott kifejezésre, vajha mindenütt gondoskodnának arról, hogy létesüljenek ezek számára speciális iskolák, ahol az oktatás középpontjává a kézimunkát kellene tenni. Az a gondolat is felmerült, hogy talán a leghelyesebb volna ezeket a szerencsétlen gyermekeket oly intézetekben elhelyezni, ahol állandó és gyöngéd ápolásban részesülnének.

Körülbelül ezek azok az eszmék, amelyek a kongresszus tárgyalásain felmerültek s amelyek által a családi nevelés reformját megvalósítani s általa a nemzetek erkölcsi boldogulásának alapját megvetni véljük. Gazdag anyagát nagy alapossággal a legkitűnőbb gondolkozók és gyak. nevelők dolgozták fel. Gyakran fogunk egyik-másik fontos tételére visszatérni, hogy azok részleteiről is tájékoztassuk olvasóinkat.

Budapest. *Entz Jolán.*

A TANÍTÓ- ÉS TANÍTÓNŐKÉPESÍTÉS ÚJ RENDJE.

Míg a középiskolák ügyeivel, az azokban észlelhető (?) túlterheléssel, az érettségi és egyéb vizsgák nehéz voltával mindenki foglalkozik, addig a tanító- és tanítónőképzők ügyeivel csak igen kevés szakember törődött és törődik. Igaz, az elsőbe több tízezer tanuló jár, míg az utóbbiakat alig egyezernél több jelölt látogatja. A középiskolai tanulók a közép és felsőbb osztályok színejavából kerülnek ki, míg a képzők közől ezt csak a tanítónőképzőkre mondhatni. Eredménykép a középiskolákban egyre könnyítették a vizsgákat és az érettségi Lukács miniszter rendeletére három irásbelire és öt szóbelire zsugorodott össze, míg a képzőkben egész mostanság a legszigorúbb képesítés folyt. A most (május hó 19-én) gróf Zichy János által kiadott új képesítő szabályzat hozott először nagymérvű javításokat az eredmény veszélyeztetése nélkül, sőt inkább annak biztosításával.

Bár az intéző körök és a komoly szakemberek előtt ezen képesítések drákói szigorúsága régtől fogva ismeretes volt, mégis mi oka lehetett, hogy e változtatások csak most történtek? Ezen okot az 1868. évi népiskolai törvényben kell keresnünk és találnunk, amelynek pontozatai azokra nézve, akik a törvény betűjéhez szigorúan ragaszkodni kivánnak és nem akarnak annak szellemébe hatolni, áthághatlan akadályt teremtenek. A tanítójelöltek a 102. §. szerint a tanfolyam bevégzése után egy évre, de legfölebb két évre az összes tantárgyakból, irásbeli dolgozatokból és különösen a tanítás gyakorlatából kötelesek vizsgát kiállani. A tantárgyakat a 88. §. sorolja el és eljut a *q* betűig. Még szigorúbban nyilatkozik a 114. §., amely szerint a tanítónő-

jelöltek az *összes* tanulmányaikból *szigorú* vizsgát tartoznak kiállani. Vajjon ezért-e, mert a tantárgyak felsorolásakor a 111. §. csak az *m* betűig jut el (a testgyakorlat náluk nem szerepel) vagy mert féltek a törvényhozók, hogy a nő-emancipáció mozgalmának fokozódtával olyanok is fognak a tanítónői pályára törekedni, akiknek erre voltakép hivatásuk nincsen? Ezen törvény értelmében az 1900. évben kiadott képesítő szabályzat szerint a vizsgálat kiterjed az összes tantárgyakra, a miniszteri tantervekben megszabott követelmények szerint. Elrendelt öt irásbelit, amihez 3 nap kellett, mert egy napon két dolgozatnál többet készíteni nem volt szabad; aki más nyelvből óhajtott képesítést szerezni, annak még egy 6. dolgozatot is kellett csinálnia. A szóbeli és gyakorlati vizsgálat tárgyainak száma 13-ra rúgott, megjegyezve, hogy a neveléstan és neveléstörténet összes anyaga egy tételbe volt egyesítve.

Ezen képesítő szabályzat azonban, bár a szavakhoz szigorúan alkalmazkodott, nem hatolt az 1868. évi törvény szellemébe. Mert mit akart ezen törvény elérni? Biztosítani kivánta azt, hogy a magyar tanulóifjúságot jó tanítói kar nevelje, tanítsa. Ezt a célt pedig a fenti képesítéssel biztosan elérni nem lehetett. Először nem, mert a képesítésben kevésbé lényeges körülményekre fektette a fősúlyt; igy például az, aki a természetrajzot kifogástalanul tudta, még nem volt föltétlenül jó tanító, míg a jó tanítót a gyakorlat készteti hiányos ismereteinek kibővítésére, mélyítésére. Másodszor azonban azért nem volt képes a jó tanítók kiválasztását biztosítani, mert valóságos sorsjáték volt a szóbeli és gyakorlati vizsga. A vizsgálat egy-egy napon hét óránál hosszabb ideig nem tarthatott és ezen idő alatt legfeljebb hét tanuló tehette le vizsgálatát. Minthogy a próbatanítás legalább egy negyed, legfölebb egy fél órát vesz igénybe, a szóbeli vizsgálatra maradt legfeljebb 45 perc egy-egy jelöltnek, amely időben az összes tantárgyakból le kellett felelnie. Alig hogy belekezdett a felelésbe, az elnök már kénytelen volt más tárgyra átugrani és igy végignyargalni az összeseken, mert «felmentés egyetlen egy tárgyból sem engedhető meg».

Elképzelhető a jelöltek lelkiállapota, akik ily lutri-vizsgálatnak mentek neki és elképzelhető az a túlerőltetés, amelynek ki voltak téve az utolsó osztályvizsga letétele napjától. Csak azért, hogy az egész anyagot egyszer átolvasni képesek legyenek, kénytelenek voltak az éj nagy részét segítségül venni. Így aztán testileg-lelkileg elcsigázva kerültek a vizsgáló bizottság színe elé, megnehezítve ennek feladatát. Ami sokkal nagyobb baj volt, sok-sok növendék megkapta a képesítőt, de a tüdőbaj csirájával testében, vagy az idegbaj kezdetével szellemében. Szóval ez a képesítő sehogy sem felelt meg céljának.

Ezen képesítő szabályzatnál sokkalta jobb az, amelyik ezen tanévben életbe lép, amennyiben egyrészről a képesítő vizsgálatot csak a legszükségesebbekre szoritja és másrészről a bizottságnak módot nyújt a jelölt alapos megvizsgálására, nemkülönben tekintettel van a jelöltek testi és szellemi munkaképességére. Evégből az irásbeli vizsgálatot kettőre szállította le, (egy harmadikra csak az köteles, aki más hazai nyelvből kiván képesítést szerezni) és naponta csak egy irásbeli készíthető. A szóbeli vizsgálat tárgyainak száma az arabs számok szerint csak hat, a betűjelzés szerint azonban 10, azaz 10 könyvből kell a jelölteknek elkészülniök. A különbség onnét ered, hogy a neveléstan öt részre van osztva (testtan, lélektan, neveléstan és nevelés-történet, tanitási módszertan és népiskolai szervezettan). Eltekintve a hit- és erkölcstantól a vizsgálati tantárgyak két csoportot képeznek, melyek egyike megadja a lehetőséget annak elbirálására, vajjon az illető jó tanítónak igérkezik-e, amiért is a bizottság feladata megállapítani, hogy a jelölt mennyire tájékozott a *neveléstan, tanítástan és lélektan* körében, a másika pedig megengedi eldönteni azt, vajjon *magyar* tanító lesz-e, aki tehát képes lesz a magyar nyelvet és irodalmat, a magyar történetet és földrajzot, a hazai alkotmánytant sikeresen tanítani. E célra sokkal több idő áll a bizottság rendelkezésére, mert a vizsgálat 21. §. szerint lehetőleg nyolc óránál tovább ne tartson, amely idő alatt legfeljebb hat jelölt teheti le vizsgálatát, azaz délelőtt

három, délután három fog a gyakorlatban levizsgázni. Minthogy a hittanra külön albizottságot csinálnak, minthogy a próbatanítás (¼, legfeljebb ½ óra fejenkint) a szóbeli vizsgálatok után következik, de esetleg meg is előzheti (23. §.), a jelöltek alapos kikérdezése biztositva van. Szóval kevesebb tantárgyra sokkalta több idő jut, mint a mostanig érvényben volt képesítő szabályzat szerint. A jelöltek alaposabban készülhetnek el és biztosak lehetnek, hogy nem egy kérdésre adott felelet dönti majd el sorsukat.

Igen érdekes, hogy a szabályzat miként felel meg a törvény azon rendelkezésének, mely szerint a képesítő vizsgálatnak minden tantárgyra kell kiterjeszkednie. Ezt a gordiusi csomót az osztály-képesítő vizsgálatok behozatala által vágja át, azaz amelyik évfolyamban valamely tárgy tanítása befejeződik, a vizsgálat a királyi tanfelügyelő és az egész tanári testület jelenlétében tartatik meg, az érdemjegy megállapítása pedig bizottságilag történik, amely érdemjegy aztán a képesítő oklevélbe kerül, mint a természetrajzi osztályzat a középiskolai érettségi bizonyítványba. Ekkép a második évfolyam három tantárgygyal végez végérvényesen, a harmadik pedig eggyel. A legtöbb persze a negyedik évfolyam osztályvizsgálatára marad, de ezen 11 tárgy közül csak a fele elméleti, míg a másik fele gyakorlati (ének és zene, rajz, szépirás, kézimunka és testgyakorlás). Örvendetes, hogy az egészségtan, amelyet az utolsó tanterv elejtett, de amelyet csakhamar rendkívüli tárgyképen mindenütt behoztak, ismét a rendes tárgyak között szerepel. Ha valakinek, a tanítónak tudnia kell, mikép kell egészségesen élni. Nagy szociális feladat háramlik e tekintetben reá.

Azt fogják sokan mondani, hogy a könnyítés inkább látszólagos, mert azon tárgyak száma, a melyekkel a második és harmadik évfolyamban végeznek, aránylag csekély. De beszéljünk könyvekben: a második évfolyam végez hárommal, a harmadik eggyel, a negyedik évfolyam osztályvizsga ismét öttel, míg a szóbeli képesítőre marad 10 könyv. Egészen eltekintve a második és harmadik évfolyamban elvégzett tárgyaktól, az nem

mindegy vajjon valaki egyszerre 15 könyvet kénytelen áttanulni, vagy pedig előbb végez öttel és aztán a másik tízzel. Hozzájő, hogy ezen öt tantárgyból kapcsolatosan az egész évi tanulással, ismétléssel stb., tehát minden megszakítás nélkül történik a képesítő osztályvizsga.

A javítás oly nagy lett, amennyire az elmult törvény helyes szellemének felfogása megengedi. Kivánatos, hogy egy újabb törvény létesítése által, amire a miniszteri ügyosztály jelenlegi vezetője, *Neményi Imre* miniszteri tanácsos a leghivatottabb egyén, akinek köszönhető a jelenlegi képesítő szabályzat, az ellentét a törvény betűje és szelleme és az egészségtan követelményei között megszűnjön. Főleg pedig kerülni kell a túlságos részletezést, mert egy törvény sem készülhet örök időkre, a tapasztalat és az élet követelményei néha rövidesen megváltoznak és ha másképen nem, rendelkezéseit félretolva, szellemében kell intézkedni. De még ha új törvény készül is, nagyobb könnyítéseket nem igen lehet adni, legfeljebb a bizottságok alakítását az osztályképesítők számára megszüntetni és beérni az osztályvizsgálatok alkalmával leadott feleletekkel, továbbá egyes tantárgyak (pl. természetrajz, földrajz, történelem) anyagát megszorítani.

Míg a régi képesítési szabályzat szerint túlterhelés feltétlenül volt, addig ez az új szabályzat szerint ez elkerülhető ott, ahol a tanári kar kellőkép megfelel az új szabályzat intencióinak és mindig arra gondolunk, hogy két dolog lényeges a tanitóra és a tanitónőre nézve, hogy jó magyar és hogy jó tanító legyen.

De miképen lehessen meggyőződni, vajjon *helyi* túlterhelések fennállanak-e, avagy sem? Erre vonatkozólag az ifjuság egészségének intenzív ellenőrzését és e szempontból különösen annak mérését ajánlom. Ha valamely növendék testsúlya apad, főleg ha a mellett gyorsan nő, ez jele, hogy a testében valami titkos kór lappang, amely fejét még nem ütötte fel, tehát még könnyen leküzdhető. Ha valamely osztály összes növendékei túlnyomó számban fogynak, ez túlnagy szigor

jele, amely őket éjjeli tanulásra kényszeríti, tehát a pihenő idő megrövidítésére. Ha az általános fogyás a tanév utolsó negyedében áll be, ez azt jelenti, hogy az évközti tanulás nem volt megfelelő. Valamennyi, de különösen az utolsó évfolyamot, amely a képesítő előtt áll, világosítsa fel az egészségtan tanára a folytonos, szakadatlan, következetes tanulás előnyös és szükséges voltáról. A tanuláson kívüli okok is szerepelhetnek a testsúly csökkentésében, pl. a tanulók sok mulatozása és dorbézolása, nemkülönben a mennyiségben és minőségben meg nem felelő táplálék, amikor például a bennlakóknál mutatkozik súlyfogyás. Tapasztalataim szerint még súlyos betegségek (például vörheny, tüdőgyuladás) által okozott súlyfogyást is, a fiatal szervezet csakhamar leküzdi.

Így tehát ama reménnyel üdvözöljük az új képesítő szabályzatot, hogy a tanító és tanítónő jelöltek testi-szellemi egészségét többé nem fogja veszély fenyegetni.

Budapest. *Dr. Juba Adolf.*

AZ AMIZONI-INTÉZET.

Leányaink gyakorlati oktatásában ujabban örvendetes mozgalmasságot tapasztalhatunk. Maga a főváros jár elő jó példával, gondosan szervezvén elemi és polgári leányiskolái mellett a háztartási iskolákat. Kassán már három éve áll fenn egy gyönyörűen berendezett gazdasági leányiskola,[1] Kecskeméten most szervezik a gazdasági tanítónőképzőintézetet, az *Amizoni-intézet* pedig a múlt ősszel költözött be szép új palotájába.

Az Amizoni-intézetről nem először esik szó folyóiratunkban. Megemlékeztünk arról, mikor még csak a tervezés alatt állott, majd 1908-ban történt megnyitása, s az első évvégi vizsgálata alkalmából (1909 junius). Ez évi juniusi számunkban ismételten felhívtuk arra olvasóink figyelmét, az intézetről ez időben készített fényképfelvételeket azonban technikai akadályok miatt nem közölhettük.

Most, mikor a szép új intézetet olvasóinknak nehány képben is bemutathatjuk; emlékébe idézzük olvasóinknak nagy vonásokban az intézet keletkezésének történetét.

Az intézet alapítója Amizoni Károly budapesti lakos volt, ki még 1877 május 22-én alkotott végrendeletében a Deák Ferencz- és Miatyánk-utca sarkán levő háromemeletes házat egy Budapesten felállítandó országos nőnevelőintézet céljaira hagyta, kikötvén, hogy mindaddig, míg Ries Cecilia, az ő rokona, hűséges gondviselője él, a haszonélvezet őt illesse.

Az érdekes végrendeletből kiemeljük a következőket: «Te-

[1] Legközelebb bemutatjuk írásban és képben. *Szerk.*

kintve, hogy hazánkban a nőknek a szó nemesebb értelmében vett neveltetése még nagyon el van hagyatva, holott pedig meggyőződésem szerint csak a jól és nemes irányban nevelt nőből válik jó honleány, anya és háziasszony, ennek folytán ezennel rendelem, hogy fentérintett házam egy, a fővárosban alapítandó országos magyar nőnevelőintézetnek szolgáljon alapul.

Minthogy azonban átlátom, hogy ez magában véve, a nagy eszme valósítására elégtelen, célirányosnak véltem akkép intézkedni, hogy Ries Cecilia kisasszony halála után még 10 évig kezeltessék a ház oly módon, hogy a vele járó terhek és fenntartási költségek levonása után befolyó összes jövedelem a haladéki kamatok betudásával évről-évre tőkésíttessék s az így alapított tőke s az érintett ház csak akkor fordíttassék az általam kirendelt célra. A háznak az intézetre leendő telekkönyvi átiratása halálom után haladéktalanul eszközlendő. Ries kisasszonynak körülírt életjáradéka feljegyzendő, s jelen végrendeletem hiteles másolata a telekkönyv levéltárában őrizendő.

Mindenek felett óhajtom pedig, hogy ezen intézet magyar szellemű s irányú legyen s az oktatásra zárdanők soha ne alkalmaztassanak. Minthogy pedig szándékom az, hogy ezen intézet előnyeiben minden keresztény hitfelekezetű, magyar születésű leány mérsékelt díjért, de nem ingyen részesülhessen, mély tisztelettel felkérem magyar hazánknak mindenkori vallás és közoktatási miniszterét, hogy az intézetet különös figyelmére s pártfogására méltassa s abban a szükséges tanítóerőket legjobb belátása szerint alkalmazza. Nehogy azonban ezen alapítványom idővel elpusztuljon, vagy más, mint a meghatározott célra fordíttassék, hogy az intézet mindenkor tisztán magyar jellemű s irányú legyen: tisztelettel felkérem a magyar tudományos Akadémia igazgatóságát, mint a magyor nyelv és szellem hivatott őrét, hogy szándékom valósulása felett őrködni méltóztassék. Amennyiben mégis bármi ok vagy körülménynél fogva ezen határozott akaratom nem teljesülne, vagy később az eredeti cél megmásíttatni szándékoztatnék, avagy ellenirányba tereltetnék: ezennel kinyilatkoztatom és végrendeletileg rende-

Pihenő a kertben.

lem, hogy ezen alapítványom egész terjedelmében, szükség esetén még per útján is a magyar tudományos Akadémia tulajdonába menjen át s szabad rendelkezésére bocsáttassék.»

A nagylelkű alapító halála után adták ki 1882-ben Trefort Ágoston vall. és közokt. minister, gróf Lónyay Menykért, a M. T. Akadémia elnöke és Matisz Pál ügyvéd, a végrendelet végrehajtója a végrendelet értelmében megszerkesztett alapító levelet, melyet Király ő Felsége 1883 február hó 2-án kelt legfelsőbb elhatározásával megerősített és jóváhagyott. Ezen alapítólevél értelmében az alapítvány «Amizoni Károly által alapított országos magyar nőnevelőintézet» címet viseli. A magy. tud. Akadémia utóöröklési joga pedig beáll, ha a vall. és közokt. minister Ries Cecilia halálát követő 10, illetve 11 év után az intézetet meg nem nyitja, ha abban a tanítást félévnél hosszabb időre jelentéktelen okból megszüntetné, ha tannyelvül nem a magyar nyelv használtatnék, ha az intézetbe nem keresztény vallású és nem magyar születésű leányokat vennének fel, ha az intézetben szerzetesnőket alkalmaznának, és végül, ha az alapítványi vagyont az intézet fentartásán kívül más célra fordítanák.

Az intézetet a végrendelet és az alapítólevél értelmében Ries Cecilia halála után 11 évvel, 1908 szeptember 1-én nyitották meg, s az intézet igazgatótanácsát részben az Akadémia, részben a közoktatási miniszter által kinevezett tagokból Madách Emánuel miniszteri tanácsos elnöklete alatt alakították meg. Az igazgatótanács tagjai névszerint: dr. Beöthy Zsolt, dr. Heinrich Gusztáv, dr. Pauer Imre, Katonáné Thuránszky Irén, Mosdossy Imre és Sebestyénné Stetina Ilona az intézet tanulmányai és részben gazdasági ügyeire ügyelnek fel s személyes látogatásaik alkalmával az intézet magyar szelleméről is meggyőződést szereznek. Már előre is résztvettek az intézet tantervének és szervezetének munkálataiban.

Az intézet a magyar nőnevelés szükségletének megfelelően gyakorlati irányú, háztartási, gazdasági és kertészeti ismeretek tanítására szervezett. Gr. Apponyi Albert, kinek miniszterssége

A konyhában.

alatt érkezett el az intézet szervezésének ideje, az alapító szellemének megfelelően is, de meg a leginkább érzett hiány pótlására is, az iskolai tanulmányaikat már befejezett leányok gazdasági továbbképzését tűzte ki az intézet feladatául. Az intézet megnyitása 1908-ban csak ideiglenes és a célnak alig megfelelő, helyiségben volt lehetséges. A megnyitás elé gördülő nehézségek leküzdéséhen nagy érdemei vannak Végessné Bogya Irmának, ki az intézetet az első, küzdelmes éven lelkesedéssel átvezette. Az intézet új saját fényes palotájába, Amerikai-ut 32. szám alá, 1909 november havában az intézet jelenlegi igazgatónője Polereczky Irma vezetése mellett költözött be, ki kedves tantestületének élén[1] az idei tanévet már a rendes időben, jelentékenyen megnövekedett növendékszám mellett kezdhette meg. A szülők a két első év kedvező eredményeit látva, megértették végre az intézet célját és hasznosságát s tömegesen kérték leányait felvételét, úgy hogy az első osztály létszáma (harminc) teljesen betelt.

Végtelenül kedves, munkás élet folyik a modernül berendezett gyönyörű intézetben, melyet jórészt a Miatyánk-utcai ház tőkésített jövedelméből építettek fel. Ezt a tőkét még Ries Cecilia is gyarapította, ő t. i. nem költötte el életében a ház jövedelmét, hanem annak megtakarított, jelentékeny részét az alaphoz csatolta. A rendelkezésre álló készpénz azonban az építkezésre még így sem volt teljesen elég, a régi házat meg kellett terhelni. Hogy e mellett a ház bérjövedelme az intézet fenntartására elég legyen, a régi házat modernül át fogják építeni s ezzel fogják jövedelmezőségét megnövelni. A ház nagyobb bérjövedelme mellett is nagy szüksége lesz azonban mindig a 90 növendékre berendezett nagy intézetnek a vall. és közoktatásügyi minister anyagi támogatására, melyben, hogy eddig is oly nagylelkűen részesítették, az annak a szerető gondosságnak tulajdonítható, mellyel az intézet ügye iránt Morlin Emil mi-

[1] Tagjai: Jancsó Gabriella, Lelkes Janka, Nendtwich Ilona és Staibel Juliska.

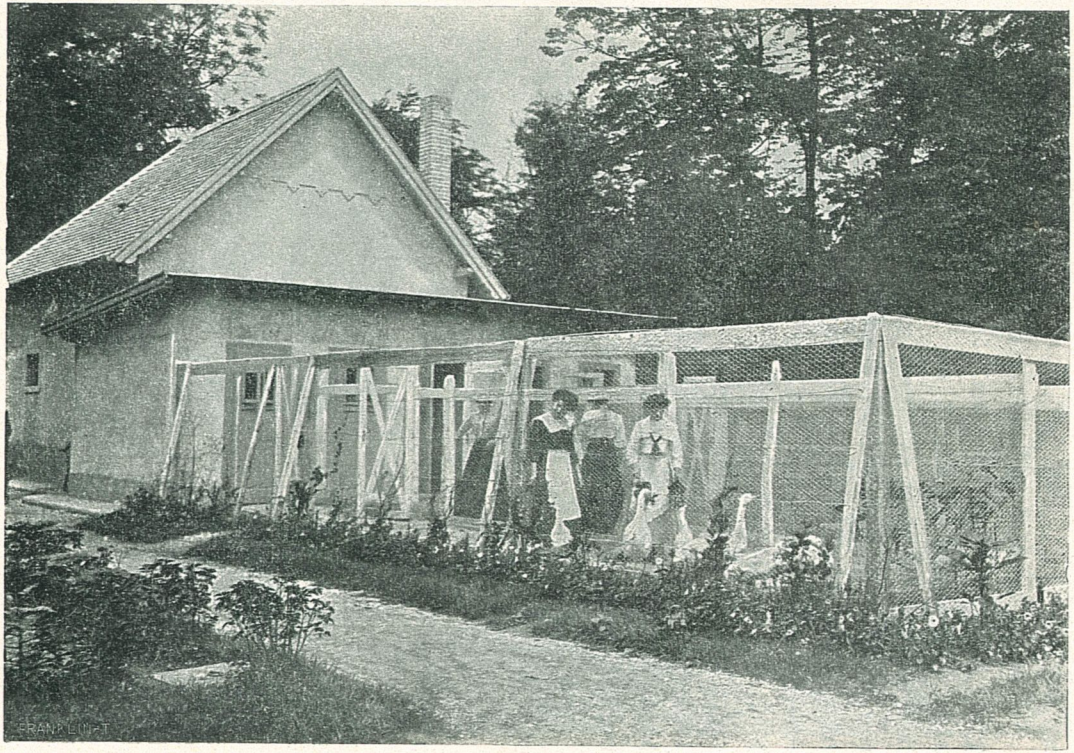

A baromfi-udvarban.

niszteri tanácsos viseltetik. Az ő érdeme, hogy a tanítótestület a felsőbb leányiskolák státusába illesztetett, s hogy a tanítás ellátására a rendes tanerőkön kívül, még kiváló óraadó tanárokat is meghívtak.

Örömmel és büszkeséggel állapíthatjuk meg ezek után, hogy az Amizoni-intézetben, melyből néhány kedves képet ezúttal olvasóinknak bemutatunk, oly helyesen szervezett, nagy szükséget pótló intézetet nyertünk, melynek munkássága széles körben fogja áldásos hatását éreztetni. Hisszük, hogy példáját követve és a szükség által is kényszerítve, többi leánynevelőintézetünk gyakorlatiasabbá fog válni s hogy különösen, hogy felsőbb leányiskoláink mindinkább törekedni fognak elméleti tanfolyamaikat gyakorlati irányú tanulmányokkal betetőzni. A biztató kisérlet az Orsz. Nőképző Egyesület iskolájában s néhány állami felsőbb leányiskolában már megtörtént. Csak bátran ez irányban előre!

Budapest. *Szigethy Karolina.*

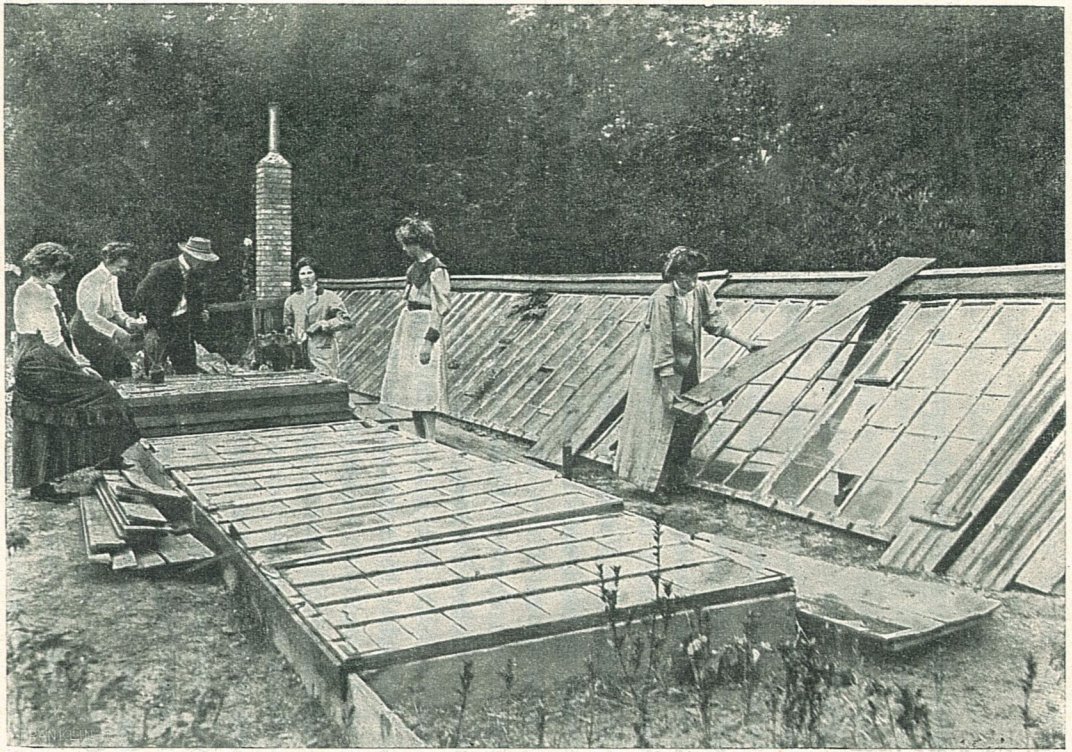

Az üvegházaknál.

KIVÁLÓBB NÉMET TANÍTÓNŐK.

Régtől fogva — és mindig kedves folyóiratunk szerkesztője arra szólított fel a minap, adjak e helyen is számot Németországban rövidesen megtett tanügy körüli barangolásomról. Engedve a baráti kérésnek, úgy kisérlem megoldani e feladatot, hogy bemutatok a leányoktatás és nevelésügyet szolgáló egy-két egyéniséget a német tanítónői typus javából.

Mindenekelőtt *Häntzschel kisasszony*ról, az ú. n. «Takt-Unterricht» legerélyesebb apostoláról szólok. *Dresdenbe* érkezve, még aznap elmentünk — Ferenczi Vilma, Hercog Sarolta és jómagam — a Dreverhoff-féle műhely-üzletbe, hogy a női kézimunka oktatáshoz itt készülő és elárusító szemléltető eszközöket megtekintsük. Már a cég vezetőnője is figyelmünkbe ajánlta, hogy Häntzschel kézimunka-tanítónő kisasszony (Németországban minden tanítónő kisasszony, egy-két özvegy asszonyon kívül) oktató módját és ügyességét el ne mulasszuk megtekinteni!

Iskolát látogatni csakis hatósági engedéllyel lehet. Ezt készséggel kiállították a szép Rathhausban arra az ajánlatra, melyet székesfővárosunktól magunkkal vittünk. Dresden város urai azonnal kijelöltek megnézésre ajánlatosabb iskolákat, adtak tanítási tervet, egyszóval szívesen, s ami ennél is több, gyorsan segítettek. (Berlinben jóval nehézkesebben ment ez.)

H. kisasszonynak első kérdése az volt, felajánlta-e az igazgató (der Oberlehrer) iskolájának megtekinthetését, avagy kívánta a városi engedély előmutatását? S midőn beszéltük, hogy a tanácsi engedély nélkül dehogy engedett volna utat kivánságunknak: «Oh a csúnya, merev ember,» mondá «önök eljönnek is-

kolát nézni idegenből, a messze Magyarországból, hol önök Budapesten osztálytanítónők s ez mind nem elég; no ezt nem tudom neki megbocsátani!»

Azután mennyi előzékenységgel, milyen szíves törekvéssel tett-vett, szorgoskodott! «Mi érdekli önöket leginkább?»

Előadtuk, hogy bár bennünket minden látni és hallani való érdekel, de mégis főként a kézimunka *együttes* oktatásának, a munkaanyag *milyenségének* és *összeegyezésének*, továbbá a *szemléltető eszközök* felhasználásának kérdéseiben óhajtjuk tapasztalatunkat bővítgetni.

Bemutatta az osztályát; a IV. osztálynak 22 növendékét. Ez az osztály megfelel a mi V. osztályunknak, mivel ők a hat évesekkel való kezdőévet nevezik VIII. osztálynak s a legfelsőbbet I-nek. Az osztályok növendékeit elfelezik a kézimunkaórákban. Teljes szám 48 volt.

Mintegy 2 cm keskeny s kb. félméter hosszú fehér vászondarabon, a szálhúzás mentén csinálták épen akkor az *előöltéseket* vékony piros cérnával. H. kisasszonynak az a véleménye, hogy azért jobb a cérna, mert a rosszúl öltött varrást könnyebb visszafejteni, mint a pamutszállal dolgozott varrást. A munkájukat félretett s nyugodtan ülő leánykáktól kérdezett a szántóföldről, a lenről, kenderről, vászonszövésről, fehérítésről, az adás-vevésről, az árról, az anyag jóságáról. A szántóföld és szerszámai, valamint a takácsműhely nagy képalakban ott díszlettek a falon. A rövid kis bevezetés után áttért a saját vászondarabjukra. A vászon színét beletűzött gombostű jelölte. «Amelyik oldalon van a betűzött gombostűnek feje, az a színe a vászonnak», — mondá a kar. A munkájuk alatt tiszta fehér kendő van kiterítve. A vászonnak keskeny felső részét odaakasztották a magukkal hozott kis varrópárnára.

A szemléltető eszköz az osztály előtt állott. Rámára feszített vastag-szálú rece; a ráma állványra erősítve.

A leánykák hol egyenkint, hol karban mondták: «Wir gehen über 5 Fäden, stechen ein — *eins!* Nehmen 3 Fäden auf die Nadel — *zwei!* Stechen aus! — *drei!*»

Amint egy ilyen öltés megvolt, már körüljárta a 22 leánykát; ha hibás öltést talált, fölfejtette, ott állt, míg a leányka újracsinálta; a szemléltető eszközökkel ismételve bemutatta az öltést; kérdezett, elmondatta. Egyiknek sem volt több öltése, mint a másiknak s az bizonyos, hogy kifogástalanul rendes volt mindannyié.

Aki hibát ejtett, vagy nem volt tisztában valamivel: felállt. A tanítónő oda ment.

Azután, bár nem volt ez órára kitűzve, bemutatta, miként kezdi meg a tűzött öltés (tehát egy előttük még ismeretlen öltés) tanítását.

Roppant öröm fogta el a leánykákat, hogy új öltést fognak tanulni! Kellemes villamáramként érintette arcukat, egész lényüket a hír.

Elmondta H. k. a., hogy melyik szálkihúzásos sorban fogják ezt dolgozni; hogy mi a neve ennek az új öltésnek. Felírta a táblára: «Steppstiche». Elolvastatta, megfigyeltette; letörölte; egyesektől kérdezte, hogyan van e szó írva, mondják el a betűit! Mondja el az egész osztály is e szó betűit!

Azután megmutatta a munka megkezdését a szemléltető eszközön. Szembeállította a tűzött öltést az előöltéssel; észrevétette a kettő közti különbséget először a varrott ábrán, majd a fekete táblára rögtönözve rajzolt öltési vonalakon; míg végre megkezdték az öltésnek gyakorlati megoldását.

Megvártunk vagy 4 öltést, — egyiknél sem volt több! A tű menetét mindig elmondatja hol egyesekkel, hol a tömeggel.

H. k. a. úgy tartja, hogy a türelemre nevelésnek igen nagy a hordereje. Az ő mondása az is: Lieber gar keine Arbeit, als schlechte.

Megtudván, hogy ez osztálynak másik fele a szomszéd teremben szintén kézimunkázik, átmentünk.

Itt egy jóval fiatalabb tanítónő kisasszony vezette a tanítást. Szintén az előöltést gyakorolták; hiszen még egészen elején voltak a nyári félévnek, amely csak husvét után kezdődött.

Ez a kisasszony nem kívánja a szabadság megkötését még a begyakorlásnál is; ő csakis a betanulásnál vezényel vagy vezényeltet. Ő nem felülről lefelé, de jobbról balra irányította az öltéseket. Egyazon munkát egyazon osztály növendékeivel kétféle helyzetben s kétféle szellemben oldottak meg! Egyazon iskolában! Más ember, más megoldás!

H. k. a. már várt bennünket s bevezetett egy szekrényekkel telt szobába, hol előszedegette a kötés, horgolás, varrás, foltozás, beszövés tanításához készült szemléltető-eszközöket, amelyek nagyobb része a Dreverhoff-féle cégtől került ki, de részben más iparostól is, sőt van olyan is, amelyet tanítónő maga eszelt ki és állított össze, sokatérő egyszerűséggel.

Itt szabadabban beszélgettünk a nagyon intelligens és egészséges humorú H. k.-nyal.

Mondja, hogy Dresdenben a kézimunka tanítónők 28 órára kötelezvék. Ő, aki már 30 éven túl dolgozik, most már csak 22 órát tartozik adni. Ilyen előnye van az öregségnek! A kézim. tanítónők és a főzést tanító szaktanítónők fizetése egyenlő. Más szaktanító nincs, még a II. és I. (nálunk 7—8. osztály volna) osztályokban sem. A férfitanítók számban erősen felülmúlják a nőtanítókat. A leányosztályokban is sokkal több férfi tanít, mint nő. Átlag minden 30 tanítóra 5 tanítónő esik. Ez iskola vezetője szerint nagyon megerőltető foglalkozás a tanítás a nőnek; azért alkalmaznak több férfit. Az osztálytanítók heti óraszáma mindenkor 28—30. A tanítás 8—11- vagy 12-ig s délután 2—4- vagy 3—5-ig van.

Az első osztály (szerintünk: a 8. o.) leányai hetenkint egyszer eljárnak egy másik iskolába, ahol e célra berendezett konyha van s ott végzik a kijelölt gyakorlati munkát, — *háztartási képzőt* kijárt *szaktanítónők* vezetésével.

Szinte nehezen tudtunk megválni ettől a testileg-lelkileg példaszerű egészségűvé fejlődött, az idegességnek hajszálnyi nyomát sem viselő, erős, szigorú és tanításában mégis gyöngéd H. k. a.-tól. Ő is szíves óhajjal mondta: a viszontlátásig!

Nolffné asszony. Amint f. é. május 9-én Stuttgartba értünk,

még aznap odavetődött tekintetünk a «Hospital Schule»-ra. (Az utcáról kapják nevüket az iskolák.) Megtudtuk itt, hogy ez iskolának s még több más iskolának kézimunka-felügyelője Nolffné asszony. Fölkerestük tehát azonnal N. úrnőt a lakásán. Lelkesedése elragadta, látva igaz érdeklődésünket. Ajánlotta, hogy másnap eljön velünk ebbe és amabba az iskolába, el a most rendezett tanszermúzeumba, valamelyik napon pedig utazzunk el vele egy híres tanítónőképzőt megtekinteni stb. stb.

Szerencsés előnyünk volt, hogy engedélyért nem kelle elmennünk a szép városházára, hisz felügyelőnő vezetget bennünket. Másnap jókor reggel (itt 7-kor kezdődnek az iskolák) találkoztunk az ő ajánlotta ú. n. «Schwab Schule»-ban (ismét az utca nevéről).

Gyönyörű iskola! Széles folyosók, melyeken lugasszerű, jó nagy, külön-külön fülke jut minden egyes osztálynak a felöltők és kalapok felakasztására. Nagyon világos szép termek, a kályhákban villogott és melegített a *gáz*. (6—7 fokos hideg járta!)

Varrókendőt itt is készítenek, mert hát az igazi sorrendet, az igazi fokozatot a varrási öltések sokféleségében, szerintük is ezen legalkalmasabb végig csinálni, rendesen megtanulni. De azután nagyon leleményesen egy zacskókötényt formálnak a már elkészült varrókendőből, melyet a következő tanévekben minden kézimunka órán maguk elé tartoznak kötni abból a célból, hogy a munkához szükséges cérnát, gyűszűt, mércét stb. apróságot abba rakhassák; elejét véve az elkeveredésnek, a sok időpazarlást okozó keresgélésnek, főként a szünpercekben való künsétálások alkalmával.

A foltozást a hetedik iskolaévben tanulják. Fiatal kézimunka tanítónő vezette az osztályt:

«Le a munkával! — Minő munkát tanulunk most? Mirevaló a foltozás? Szégyen-e kifoltozott ruhákat viselni? Illenék-e rongyosan megjelenni az iskolában? Elengednétek-e kis testvéreteket rongyosan iskolába? Miből foltozzuk ki a rongyos ruhát? (Figyelmeztet a maradékok megóvására, takarékosságra.) Hogyan készülünk elő a foltozási munkához?» stb. stb. kérdé-

sek előzték meg a gyakorlatot, mely utóbbi gyönyörű renddel és pontossággal folyt. Lassan, nagyon lassan ment a foltfelrakás (ne gondoljunk valahogy ütenyzést!) de szép eredmény mutatta, hogy van készültség, van alapos vezetés.

Amikor a foltozó-vásznon elkészülnek a különféle szakadások kifoltozásával, tantervük értelmében gyakorlatilag is alkalmazniok kell e műveletet. Ez azonban ott is épen olyan kínosan ment, mint nálunk megy. A szülők nehezítik meg e törekvést. Nem adnak foltozni valót s ha adnak, nem eléggé tisztán kimosottat.

Mit tett Nolffné asszony? Hozatott a kórházból jól és szépen kimosott, gonddal fertőtlenített fehérneműt s ezt osztotta ki gyakorlati foltozásul — a város urainak tudtával.

Hatott! Az anyák azóta pontosan ellátják szépen kimosott, megsimított foltozni-valóval leányaikat; — már csak azért is, hogy inkább családjuknak dolgozzanak!

A munkaanyag egyformaságának kérdését Stuttgartban most az újabb időben úgy oldják meg, hogy a város árlejtést hirdet, a kereskedők ajánlkoznak, a város a felügyelőnők segítségével vásárol. Ezek a szükséges mennyiséget kiosztják az iskoláknak.

A leánykák azon munkáikat, amelyeket viselésre használhatnak (fehérneműt), megveszik az iskolától, — anyagárban; a többit, a munkanem megtanulására szánt diribdarabkákat ingyen kapják. Így érték el azt, hogy kivétel nélkül minden gyermeknek van munkája, meg azt is, hogy minden munkaanyag egyforma.

Persze a stuttgarti ilyen népiskolák száma nem nagy, nem több húsznál. 11 van Nolffné asszonyra bízva s 9 egy másik felügyelőnőre, aki tanít is kb. heti 6 órán át. Előbbi azonban nem tanít már, hanem vizsgáztatja a kézimunka tanítónői állásra pályázó szaktanítónőket.

A felügyelőnők 4 hetenkint gyűléseznek a köréjük tartozó kézimunka tanítónőkkel s közös megegyezéssel, közös akarattal viszik előbbre ügyüket.

A fáradhatlan felügyelőnővel elmentünk azután a lelkes törekvéssel felállított tanszermúzeumba. Pompás szemléltető

képek s érdekes természetrajzi s természettani tárgyak sorakoznak itt szerencsés elhelyezkedéssel.

Nolffné asszony felügyelete és vezetése alatt gyűlt egybe a kézimunka oktatást szolgáló taneszköz-csoport. Minden darabnak alapja a Dreverhoff-féle szerkezet, amelynek nyomán a tanítói gyakorlat és az ipari találékonyság több egyszerű és kisebb költségű eszközt mutat be e kiállításon.

A kötés, a horgolás, a varrás, a foltozás, a beszövés tanításához mind meg van a szükséges szemléltető taneszköz, amelyeket egyazon állványra, sőt még egyazon rámára is lehet egymást kicserélve függeszteni. Újítás: a rámában elhelyezhető fekete *hátfal* is.

A német tanítónőegyesületek évek hosszú során át igen sokat küzdöttek ez eszközök előteremtése, elterjesztése s velük együtt a kézimunkának együttes oktatása érdekében. Kitartó küzdelmük nem maradt siker nélkül. Olyan iskolát, ahol a kézimunka órában valamelyik gyermek elhagyná helyét, vagy más szóval, ahol a kézimunka oktatás nem volna ép olyan együttes oktatás, mint bármi más tantárgy, egyet sem láttunk Berlintől Münchenig megjárt útunkon.

Most pedig azon dolgoznak erősen, hogy vándor kézimunka szaktanítónők a falusi iskolákba vigyék szét és terjesszék el ezt a helyes nevelői és tanítási módszert s hogy ott is segítsék elő az egyöntetű haladást.

A nyugodt kedélyű, lelkes, ideálokért hevülni tudó Nolffné asszony még sokfelé szerette volna terelni figyelmünket, de nekünk ebédelni s aztán vonatra kelle ülnünk. Szívesen kísért el s lett nekünk nagyon kedves vendégünk a Hotel Frankban, ahol a beszállás percéig örülhettünk egymás megismerésén.

Ő is szintén olyan teljes egészségű, idegességet nem ismerő, szerencsés egyéniség, mint a föntebbi Häntzschel kisasszony.

De szakasztottan ilyen vasegészségű és erős, magas alak még Sumper k. a. is, akinek nagy tevékenységéről a jövő számban nyújtok szívesen egy kis ismertetést.

Budapest. *Dorogsághy Dénesné.*

A SKÓT ISKOLA.

«A budapesti ref. Egyház skót elemi és polgári leányiskolája.» Ez a hosszú elnevezés illeti meg a főváros egy régi intézetét, mely röviden a «skót iskola» néven ismeretes. Ez iskola a ref. Egyház védnöksége alatt áll, de alapítói és fenntartói skótok, kik ily módon igyekeznek segítségére lenni itteni református testvéreiknek. Egyéb befolyása a skót elnevezésnek nincsen a tanításra nézve, mert ennek céljaiban azonosították magukat a honi iskolákkal: megadni az idejáró gyermekeknek azt a tudást és műveltséget, melyet az ily fokú iskolától a nemzet törvényei követelnek és ezt kibővíteni első sorban az erkölcsi nevelés terén.

Történetének főbb mozzanatait a következőkben foglalhatjuk össze. Az iskola alapítása az 1844-ki évre nyúlik vissza és Saphir Fülöp nevéhez fűződik. Saphir alig egynehány gyermekkel kezdte meg működését, de egy-két év leforgása alatt növendékei annyira megszaporodtak, hogy hat tanítótársat kellett maga mellé vennie. Az iskola fejlődését, nagyban előmozdította az a jóindulatú érdeklődés, mellyel József főherceg s még inkább Mária Dorottya főhercegnő viseltettek a skótok iránt. A szabadságharcot követő időben a külföldi lelkészeknek el kellett hagyniok az országot s így az iskola is szünetelt addig, míg a nagylelkű Török Pál, akkor pesti ref. lelkész, később püspök, elismerte az iskolát a ref. Egyház nyilvános iskolájának. 1859-ben a hollandi Van Andel, 1863-ban dr. Moody András skót ref. lelkész főigazgatása alatt állott az iskola és emelkedett mind nagyobb hírre és tekintélyre. Időközben az

eddig jobbadán külföldi tanítótestület tagjai magyar állampolgárokká lettek, és a tanítás kizárólagos nyelve is a magyar lett. Jelenleg elemi és polgári leányiskolából áll, internátussal kapcsolatban, élén Webster James T. lelkész főigazgatóval, kinek buzgó munkássága és a magyarok iránt érzett nagy szeretete folytán a skótok áldozatkészségének egy újabb tanújelét vettük, amikor a régi hold-utcai iskolaépület helyébe a Vörösmarty utczában egy újat, a modern kor minden igényeinek megfelelőt építettek.

Az új iskola és internátus helyiségei három emeletes épületet foglalnak el, a második emeletet kivéve, mert az lelkészi és tanítói lakásoknak van szánva. Irodahelyiségek, osztályok, torna- és rajztermek, szertárak, a könyvtár a földszinten és az első emeleten vannak, míg a harmadik emelet kizárólag az internátusé és a tanítónőké. A helyiségek tágas, világos voltuknál fogva mind igen barátságos benyomást tesznek a szemlélőre, amit még emel az új, igen célszerű és izléses berendezés. A széles folyosók alkalmat nyújtanak arra, hogy egyes szereket úgy helyezzünk el, hogy azok a növendékeknek folytonosan a szemlélés tárgyai lehessenek. Alkalmat adnak arra is, hogy esős idő esetén se legyenek a gyermekek szünetek alatt a szabad mozgás elől elzárva. Sajnos az udvar nem olyan nagy, aminőnek óhajtottuk volna, de a fővárosi mértékek szerint mérve elég tágas és a nagy udvarok közé tartozik. Van azonban ennek bővítéséről is gondoskodva, mert mind az iskola, mind az internátus növendékei számára van egy-egy terrasz, 80—120 gyermek befogadására, melyek előnye egyrészt, hogy több helyet engednek a gyermekeknek az udvaron, másrészt megkímélik őket a sok lépcsőjárástól. Az internátusi növendékek kényelméről kiváltképen van gondoskodva, a min nincs miért csudálkoznunk, ha meggondoljuk, hogy az építési tervek nemcsak a hazai hatóságokat járták meg, hanem tanulmányozás tárgyát képezték egynehány kiváló skót építésznek is, kik az egészséghez tartozó kellékeket még szigorúbban bírálják el, mint ahogy azt teszik nálunk. Innen van, hogy az aránylag igen nagy he-

lyen mindössze 50 gyermek számára van hely. Az iskola osztályai is csak 40—40 gyermek befogadására vannak szánva, bár több mint mégegyszer annyi férne el bennök.

Ennek az új iskolának ünnepies megnyitása szeptemberben lesz, mely alkalommal a skót ref. Egyház legelőkelőbbjei fogják fővárosunkat felkeresni.

Skót, angol, amerikai látogatók az év folyamán is gyakran keresik fel intézetünket s így alkalmunk van idegen művelt nemzetek szellemével, iskolarendszereikkel, tanítási módszereikkel megismerkedni és a gyermekeknek is sok érdekes dolgot hallani és látni. Sőt ennél több következménnyel jár a kölcsönös érintkozés. Sokszor ez ismeretség, a baráti áldozatkészség lehetővé teszi a tantestületi tagoknak a kies Skócia felkeresését is. A jelenlegi 11 tag közül hárman voltunk kint, sőt egy közülünk a hazai tanítónőképzőt elvégezvén egy teljes évet töltött kint tanulmányai kibővítésére. És ez az érintkezés és érdeklődés nemcsak iskolánknak, de hazánknak is hasznára válik.

Budapest. *Prém Margit.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

A Frauenbildung februári füzetében Burstall Sarolta — értekezvén a gyakorlati életre irányuló közvetlen előkészítésről — vizsgálat alá veszi általános emberi történeti és szociális tekintetből a női háztartási munkák tanításának a kérdését; az angol írónő kiindul abból, hogy ez a munka olyan fontos polgári kötelesség a nők részéről, mint a férfiak részéről a katonáskodás; azután vitatja, hogy az elméleti ismeretek és gyakorlati készség otthon vagy az iskolában sajátítható-e el jobban s végre megállapodik abban, hogy — legalább is a felsőbb leányiskolák mellett — legjobb megoldás a végzett 16—18 éves tanulók részére egy fakultativ háztartási kurzus.

Ennek a kurzusnak a megbeszélését követik az ismertetések a «Verein für das höhere Mädchenschulwesen» és az «Allgemeiner Deutscher Lehrerinenverein» üléseiről, olyan ülésekről, melyek szintén leginkább organizálási kérdésekkel foglalkoznak organizáló módon. Állást foglalnak amellett az elv mellett, hogy a leányiskolák igazgatói állásaiban az egyéniség és ne a nem döntsön, vagyis hogy nők is elnyerhessék azokat és nők és férfiak együtt dolgozzanak a nőnevelés fellendülésén.

A gyakorlati tárgyú cikkekhez pedig sok tartalmas reformmal, megjegyzéssel csatlakozik főleg a svájci háztartási tanításnak a jellemzése, meg azé a szünidei tanfolyamé, melyet Göttingában a reáliákból tartottak főtanítóknak és főtanítónőknek.

A háztartási tanításról szóló közleményben örvendetes annak az elvnek a hangoztatása, világos demonstrálása, hogy a kézimunkát is eszesség, szellemesség hassa át, azon is gondolkozás uralkodjék, hogy olyan érzések, eszmények, házias erények fejlődjenek ki, melyek ebben is lelkesítő, nagyeredményű és kedves foglalkozást látnak.

Ugyanebben a számban Geissler Vilma orvosdoktor befejezi tanulmányát a női változóság felett, melyben elmondja annak jelenségeit, jó és rossz tulajdonságait, szociális jelentőségét, pedagógiai kezelésének a módját. Két szembeötlően hangoztatott meggyőző tendenciája az, hogy a kiváló női ösztönök és

hajlamok is rászorulnak a tanításra és nevelésre, hogy azok is épen evvel lesznek kiválók és hogy egy-egy túlzó nagy tulajdonság bizonyos fokú korlátok közé szorítással nem veszít sem áldásaiból, sem jellemző erejéből.

A márciusi füzetben értekeznek a női logikáról Hadlich és az amerikai nőkollégiumokról Lötschert Klára doktorok. Hadlich, miután kimutatta, hogy beszélhetünk női logikáról és hogy annak megvan a jelentős létjogosultsága, várja és reméli ő is a tanítástól, neveléstől, hogy annak a túlzásait, kóros kinövéseit mielőbb ellensúlyozza és hogy azt az egységes, közös emberi méltóság magaslatára emeli. Az amerikai cikket sok érzés, sok lelkesedés hatja át. Kimutatja, hogy milyen nagy munkák, milyen nagy törekvések folynak ott Amerikában; hogy milyen rengeteg vagyonok halmozódnak össze; hogy mennyi pénz jut közcélokra, köztük a nők nevelésére is és hogy milyen felejthetetlenül kedvesen élik le a szebbnél-szebb, regényes vidékű, nagykertű, kellemesen berendezett intézetekben a fiatal leányok tanulmányaikat, iskolai pihenőjüket és szórakozásaikat. Elmondja, hogy a középső és nyugati államok már 1834-ben befogadták a nőket a legnagyobb egyetemekre. Emellett Lyon Mary már 1836-ban letette ez alapkövét egy szemináriumnak úgy, hogy az egyszerű kis farmer leánya jóval azelőtt mint szegény tanítónő kezdte a pályáját; így tanult tovább magánúton, így agitált fáradhatatlanul, így takarékoskodott a sajátjából és gyűjtött a másokéból, így hozott össze az alapításhoz 70,000 dollárt és így tette lehetővé, hogy ma ott körülbelül 8000 szegény fiatal leány tanulhat s 50 tanerő taníthat. Azután 1861, 1871, 1875 és 1885-ben mindig újabb meg újabb ilyen felsőbb iskolák nyiltak meg, nők és férfiak jótéteményeiből egyaránt és később mindig több meg több kapta meg közülük a főiskola címet és jelleget. Egyik — a Vassar-College — két millió dollár értékű ingatlanra és beruházásra tett szert alapítványokból és adományokból. Egy másik College-nek pedig csak a könyvtára 300,000 dollár költséggel épült és évente 4000-rel gyarapszik új értékben. Persze azért a tengerentúli fiatal tudósjelöltek nyáron így is keresni kénytelenek, mert még mindig maradnak fenn olyan költségek, melyeket nekik kell fedezniük, noha viszont mondja, hogy a kenyérkeresésnek náluk nagyon sok jó módja van ilyenkorra is.

Hasonló nehéz, de fontos életproblémával foglalkozik néhány lappal odább Krug-Genthe Márta, a filozófia doktora. A német házas tanítónő sorsát veti fel. Abból az alkalomból szólal fel a saját tapasztalatai alapján, hogy a porosz és a szász tanítóegyesületek ki akarják vívni, hogy egyáltalában alkalmazhatók legyenek ilyen tanerők. Iskolafenntartó intézkedés-

ről lévén szó, főleg azt fejtegeti határozott hangon, hogy az iskola nemcsak hogy nem veszít, hanem sok megértésben nyer avval, ha a tanítónő maga is anya, ha otthon szintén gyermekek, még pedig a saját gyermekei veszik körül és hogy az is kár a tanításra, ha gyakorlott, tapasztalt, jól bevált tanítónőket kénytelen gyengébb, tapogatózó kezdőkkel helyettesíteni.

Mély részvéttel mutat rá még a gyermekes anyák között is azokra, kikre a tanítás nemcsak kívánatos, hanem egyenesen anyagi kényszerűség volna, legalább egyidőre, vagy időnként és lehetőleg ezeknél is több sajnálattal emlékezik meg olyanokról, kiket egyszerűen megakadályoznak a házasságban a kenyérkeresés tilalmával. Sürgeti, hogy legalább mint óraadókat alkalmazzák a férjezett tanítónőket.

Úgy látszik azonban egyelőre még gondolni sem mer arra, hogy megfelelő körültekintéssel és megegyezéssel létesítsenek ilyen állásokat a szerencsésen dotált és jól organizált hatósági iskolákban.

Az *áprilisi* számban a német — tehát az anyanyelvi — értekezésekről vagyis az úgynevezett önálló dolgozatokról beszél dr. Büttner igazgató, ki sok megszívlelésre késztető megjegyzést tesz és sok felhasználható segítséget említ. A felsőbb leányiskolák felső osztályait tartja szem előtt és a kivételek elismerésével általában mégis azt hangoztatja, hogy ezekkel szemben nagy eredménytelenség, unalom, sőt ellenszenv nyilatkozik meg. Az általános elégedetlenség arra vezeti, hogy ennek az okát magukban az iskolai dolgozatokban keresse; abban, hogy valami olyat kívánnak a fiatalságtól, amire az képtelen. Sőt ki meri mondani mindjárt előre, hogy az értekezésre magára ugyan nem képtelen a fiatalság, hanem arra képtelen, hogy arról és úgy értekezzék, ahogyan ez legtöbbször szokásos.

Felhozza, hogy a nehezebb, nem nekik való feladatoknál teher a növendékeknek az írás, keresve-keresik az invenciót, homályos fogalmakkal vesződnek, olyan szavakat tákolnak össze, miket alapjában véve nem értenek, csak azért dolgoznak, hogy egy iskolai nyomástól szabaduljanak s olyan problémákkal tünődnek, melyek tulajdonképpen a felnőtteket, sőt a feladókat sem érdeklik igazán. Panaszolja, hogy az ilyen foglalkozás céljával homlokegyenest ellenkezően, arra tanítja a fiatalságot, hogy gyártson szavakat gondolatok nélkül is; hogy frázisokkal éljen; hogy ne érezzen felelősséget annak az igazságáért, amit mond s ír és hogy tehetetlenségében hazudjon hiú, üres szólamokkal, meg akár tiltott segítség igénybevételével is. Kifejti azt a főelvét, hogy ne magyarázat történjék a dolgozat kedvéért, hanem dolgozat fakadjon a tanításból és ajánlja is, hogy az anyanyelvi tanítás írásbeli feladataiban nemcsak ennek a tárgy-

nak, hanem minden többinek az anyaga is előforduljon, hogy a dolgozat mindenütt úgy szerepeljen, mint az alapos, megállapodott átgondolás, a jó beleélés, az élénk elképzelés hatalmas eszköze és a tanításnak megbízható, egyszerre sokakkal végeztethető próbája.

Szintén az anyanyelvi tanításról beszél Nitzsch Márta, de egészen más szempontból és más iskolánál. Abban a háztartási továbbképzőben tanítja a német nyelvet, melyet Stettinben emeltek először három ilyen kurzussal a községi iskola fölé. Úgy mondja el, hogy heti két órában foglalkozik itt evvel a tárggyal nagy kedvvel, mint aki tudatában van annak, hogy nagyon fontos társadalmi, szinte művészi munkát végez. Elmondja, hogy az olvasókönyv és a könyvtári könyvek olvasmányaiból ezeknek az olvasmányoknak szóbeli, írásbeli előadásából, megbeszéléséből és kiegészítő magyarázásukból áll a tanítás, melynek célja, hogy szellemi központúl szolgáljon a többi tárgynak; hogy jó feleségeket, anyákat és háziasszonyokat képezzen; hogy a gyakorlati tanulásokhoz és munkákhoz eszméket, példákat adjon; hogy főleg a gyerekek ápolását és nevelését megszerettesse, megismertesse és hogy előkészítsen mindarra, amiben a tanulóknak sokszor már férjhezmenetelük előtt, mint dajkalányoknak is, nagy részük van. Foglalkozik többek között a könyvtárak jótékony közintézményével és azok gyönyörködtető, okuló felhasználásával; muzeumok és képgyűjtemények megtekintésével és értékelésével; Lujza királyné életével; Pestalozzi életével és munkáival, kapcsolatban az anya és az iskola kölcsönhatásával; Fröbellel és a Fröbel-munkákkal; gyermekmesékkel, elbeszélésekkel, dalokkal; Drosté-Hülschoff Annával, ki 14—17 éves korában nagy háztartást vezetett és Nightingale Florenceszal, a kiváló betegápolónővel; egy, több helyen megfordult cseléd szolgálati házainak a leírásával stb. Említ fel rendes írásbeli dolgozatokhoz témákat, melyek mind gyakorlati jelentőségűek, p. o.: egy nap egy háziasszony életéből; bejelentőcédulák, szállító-levelek stb. Befejezésül örömmel jelzi, hogy az olvasási kedvvel és egyáltalában az egész eredménnyel nagyon meg van elégedve és reméli, hogy ezen az úton haladva, a lángoló lelkesedés hevében minden erő megmozdul és kifejlődik!

A *Frauenbildung* májusi cikkei közt az első nagyon figyelemreméltó tanulmány, mely a régi primitiv közéleti viszonyokat is ismerteti és ebből építi fel a mai rend történeti fejlődését; melynek az a célja, hogy gazdasági és szociális gondolkodásra, belátásra serkentsen az élet minden kisebb-nagyobb ügyének az elintézésében.

A második a reáliák leányiskolai tanításáról beszél; sorraveszi mindazokat a különböző kicsinylő jellemzéseket, miket a

leányok ilyen irányú hajlamairól adnak és kimutatja mindegyikről, hogy ha van is alapja, az a tanításból és a nevelésből magyarázható; azután felsorolja mindazokat a hivatásköröket, melyekben a nőnek, a családanyának ilyen ismeretekre életbevágó szüksége van és megállapodik abban, hogy ha a leányiskolák különböznek a fiúiskoláktól quantitativ tekintetben, akkor azokban ennek a tanításnak inkább több mint kevesebb helyet kell elfoglalnia. A harmadik cikk egy tekintélyes egyesületnek a közgyűléséről szól.

Ezekhez a cikkekhez sorakozik azután egy terjedelmes cikk befejezése, mely a nők vallásáról szól Haase Károlytól. Azt a kérdést veti fel vezérfonalul, hogy eléri-e a felcsigázottan tudományos képzés azt, hogy a leányok valódi belső befejezettségre tegyenek szert; hogy tisztába jőjjenek önmagukkal; hogy biztonságot érezzenek a modern élet sok bizonytalanságával szemben és hogy ilyen erős fegyverekkel felelhessenek meg azoknak a nehéz hivatásoknak, melyek rájuk vagy a kenyérkereső pályán vagy a családi életben várnak?

Főelve Haasenak, hogy a jellemképzésben elsőrendű szerep jusson a vallásnak. A leánynevelésben különösen nagyon szükségesnek tartja ennek a fejlesztését minden eszközzel azért is, mert a leányokban sok a vallásos szelidség; mert hajlandók az érzelmi túlzásokra és megingásokra; mert elsősorban hivatottak rá, hogy a vallásos szellemet ápolják.

Még olyan szélsőséges kijelentésig is elmegy, mely szerint lyceumokban a pszichologiát és pedagógiát az tanítsa, aki a vallást. Azután az olvasmányokról beszél részletesen. Köztük először a csak irodalmiakra tér ki, azokra, melyek ártalmasak, megzavarók s melyek ártalmatlanná tehetők a jó tulajdonságaik kiemelésével és a tévedéseikre való rámutatással; másodszorra a vallásiak felett tart szemlét.

A juniusi gyűjteményben is van egy hasonló tárgyú és hasonló felfogású közlemény Budde Sarolta igazgatónőtől. Két bibliai történetet mutat be két tanítónőjelölt elbeszélésében. Magyarázza annak az együttérző, élénken képzelő, hozzánk közelhozó, modern szellemű feldolgozásnak az előnyeit, mely annyira megy, hogy népies tájszólásban is beszélteti felséges alakjait és amely még olyan túlzásba is esik, hogy Ábrahamot vasútra ülteti. Elmondja, hogy fiatal tanítványait megismertette mindenféle feldolgozási móddal és ők önállóan választottak. Az ő szavai szerint is kiváló humanióra válik a bibliából, mely emelkedett pillanatokat és elhatározásokat felfogni, embert megismerni, nemes emberré lenni tanít!

Közvetlen ez előtt a cikk előtt Gruss Paula és Altmann Erzsébet két más, főleg az emberi élet külső körülményeire vo-

natkozó tantárgyról emlékezik meg az első, a nőiskolai nemzetgazdaságtani tanításról, a másik a kézimunka-tanítónők továbbképzéséről. A nemzetgazdaságtan tanításánál különösen az kerül szóba, hogy milyen nagy ennek a tárgynak a fontossága nemcsak a szakképzésben, hanem akármilyen, de mindenekelőtt minden női műveltségben, vagyis hogy mi és milyen fontos a célja. Szépen elénk tárja az írónő, hogy ez a cél nem kisebb, mint megerősítése a legjelentéktelenebb erőt is tekintetbe vevő természetes, házias női érzéknek és érdeklődésnek az egyetemes gazdasági fejlődés világossága mellett és így áldásosabb beállítása az egész szolgálatába.

Érdekes a kézimunkatanítónők továbbképzésének leírása. Régóta működő, már szinte a pihenésre igényt tartható pedagógusok, olyanok, akik folyton könnyen tanulhatnak; akik fővárosokban, élénk egyesületi, társadalmi és kollégiális élet, sok szakfolyóirat, szakkönyvtár, szakiskola és különböző kiállítás között élnek és összejönnek olyanokkal, akik félreesőbb vidékeken nehezebben ismerkedhetnek meg az új vívmányokkal és az új irányokkal. Összejönnek hosszabb-rövidebb kurzusokra, melyek között legjellemzőbbek a kéthetesek.

A hiányzó ismeretek gondos kiválogatása és összeállítása alapján napi nyolc órában dolgoznak, s ezenkívül házi feladatokat is végeznek kitartó lelkesedéssel; erőtadóan reménykednek az elmaradhatatlan sikerben és figyelően bíznak, hogy amit itt el nem végezhetnek az elvégzendőkből, azt megszerzik később egyedül a kapott és megkeresett útbaigazítások és könyvek alapján.

Befejezésül ehhez a lapszemléhez, még felemlítek a nyári kettős — 7/8. — számból néhány olyan pedagógiai tárgyat és gondolatmenetet, melynek általános szociális érdeke van. Többek között említésre méltó, hogy tanítótestületek és kiadók békésen, egyöntetűen méltányos megegyezésre jutottak abban, hogy milyen feltételek mellett, hogyan és hány tiszteletpéldányt bocsássanak rendelkezésre iskolakönyvekből testületeknek és egyeseknek; hogy *Gaudig* kiadott egy német olvasókönyvet, mely nem irodalomtörténeti és eszthetikai, hanem a jelen élet különböző erőinek olyan tükre, amilyen a kötelességtudás és az áhitat egységes szellemében, közvetlen benyomásokkal nevelhet rá a nagy életfeladatokra; hogy mindig több okból, mindig hatásosabban sürgetik a női iskolák egyenjogúsítását a fiúiskolákéval és a megadottakhoz mindig újabb tárgyalásokat igyekeznek fűzni az ezekre alapítható életpályákról; hogy Studienanstalt — érettségire előkészítő tanfolyam — csak ott állítható fel, ahol nőiskola már van.

Ezek mellett a tárgyak mellett csak nyer jelentőségben az,

amit Portatius Erzsébet a felsőbb leányiskolában a női befolyás fenntartásának a szükségéről, amit Klumpp igazgató az iskolakönyvekről és amit egy országgyűlési kivonat a nőoktatás tárgyalásáról ad. Klumpp elmondja, hogy milyen rengeteg sok új iskolakönyvvel keresik fel az igazgatókat; hogy mindemellett a jó iskolakönyvekben, a szerinte kívánatos igazi vezérfonalakban milyen nagy a hiány! A kis kilenc-tíz éves leányokról emlékezik meg elsősorban és panaszolja, hogy a könyveknek ez a nagy tömege nekik nagyon sokat és túlkorán ad; hogy az adatok tudományos özönének a látszata mindent nyújt, csak igazi tudományos szellemet nem; hogy a legtöbb könyv későbbre megunat és a feleslegesség tévedésével hoz kapcsolatba, ugyancsak lebilincselő és életbevágó ismereteket, a tanterv utasítások kívánt áttekintései helyett szédületes felsorolásokba bocsátkozik, nemcsak a tanulók korába és tudásába, de még soktárgyú tanulásába sem éli magát bele és a jó tanárt nagyon, de nagyon sok kihagyásra kényszeríti. A porosz képviselőház tárgyalásaiban meg egyrészt nagyon szívhez szóló az a részletekre is kiterjedő gondosság, mellyel még egy-egy iskolaépületről, egy-egy tanítási tárgy speciális céljairól is megemlékeznek és amellyel alapos, pontos, igazságvédő betekintésre alkalmas statisztikát kérnek minden egyes tantestület minden változásáról; másrészt az a talán még mindegyre fokozódó szeretet, mellyel ezeket a legfiatalabb felső női iskolákat a lehetőséghez képest minden módon előbbrevinni igyekszenek. Legtöbbet foglalkoznak a felsőiskolai jellegből önként következő problemákkal: a kœdukációval, a női vezetéssel; a magániskolák javával; a megoldás egyikmásik módját itt is nem egyszer pártkérdéssé komolyítják.

A kœdukációról általában azt óhajtják most is, hogy minél kevésbé legyen rá szükség: a női vezetésnek elvben nem ellenségei, csak sok egyéni kiválóságot, mérsékletet és tapintatot kívánnak a kiválasztottaktól; a privát iskolák érdekében azt óhajtják, hogy ezek és az államiak egyformán részesüljenek az állami adományokban, mert az állam jótevői és mert sok szabad érvényre emelkedő véleménynyilvánítást engednek az olyan szülőknek és tanerőknek, akik ezt kívánják még némely lemondások árán is; elismerik, hogy a nevelőnők biztosítása és nyugdíjügyének a rendezése sürgős, mert nagy társadalmi kár volna, ha vidéki családok nem kapnának ilyen állásokra kiváló egyéneket és kénytelenek lennének emiatt leányaiktól akaratuk ellenére megválni; hogy az anyák befolyása gyerekeikre és az egész nevelésre lehetőleg minden eszköz felhasználásával megnyerendő stb. Mikor fog nálunk ennyire érdeklődni a képviselőház nőnevelési kérdések iránt?

Budapest. *Dr. Schmidt Mária.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Az iskolák megnyitása jórészt boldog emlékezetű *Erzsébet* királynénk gyászos halálának évfordulójával, szeptember 10-vel esik össze. Hivatalosan ugyancsak *Erzsébet napját* jelentették ki ünnepnek, de a legtöbb leányiskola, engedve a kegyelet és hódolat érzésének, ezen a napon is áldoz a nagy királynő emlékezetének s elvezeti növendékeit az országszerte tartatni szokott gyász-istentiszteletre. Így járt el az *Erzsébet-Nőiskola* is, miután az iskolaévet a gyásznapot megelőzőleg szeptember 9 én ünnepélyesen megnyitotta. A megnyitó napján teljes számmal egybegyűltek a növendékek s a tanári testület tagjai az intézet nagy dísztermében s az igazgatónő: Lázárné Kasztner Janka hosszabb megnyitó beszéde után felolvasták a növendékek előtt azokat a rendtartási szabályokat, melyekhez magatartásukat az iskolai és intézeti életben alkalmazniok kell. Az igazgatónő megnyitó beszédének minden részlete nagy hatást tett úgy a tanári testület tagjaira, mint a növendékekre s ennek a hatásnak állandósítása kedvéért ide jegyezzük a szép beszédből a következő részleteket: «. . . A tanítónői pályára készülő növendékek bizonyára szívesen, a szünidő alatt megújult munkaerővel és komoly elhatározással léptek az intézet kötelékébe; számot vetettek azzal, hogy itt hivatásszerű élet vár reájuk, mely erőfeszítő szellemi munkát követel és sok önmegtagadással, alkalmazkodással jár; tudják, hogy az intézeti életben sok mindenről le kell mondaniok, amit a szülői házban vagy a társas életben megengedhettek maguknak. Az intézeti élet kényesebb tekintetbevételt követel, mint más környezetben való élet; de épen ez az önmegtagadás, az állandó és gyöngéd figyelembevétele mások igényeinek, finomítja és fejleszti erkölcsi érzésüket és a közönséges felfogásnál tisztultabb, nemesebb életfelfogáshoz emeli! Ezért bizalommal kell lenniök mindazon követelésekkel szemben, melyeket az intézet magukviseletét és életrendjüket illetőleg támaszt; legyenek meggyőződve, hogy itt minden követelmény kizárólag az önök erkölcsi és értelmi javáért van. De nemcsak bizalommal, szeretettel is kell az intézet iránt viseltetniök. Ahol nincs szeretet, ott nincs engedelmesség, nincs hűség, nincs fejlődés, nincs haladás. Mi szeretettel fogadjuk önöket, mert tudjuk, hogy nevelni és tanítani szeretet nélkül nem lehet, mert nincs foganatja az olyan tanításnak, melyet nem a szeretet nyújt és nem a szeretet fogad. E szeretet hatása alatt legyenek nyílt és igazlelkűek; és legyenek erős, megbízható jelleműek.

Az élet minden megpróbáltatását el lehet viselni, ha tiszta erkölcsi jellemünk védbástyája alatt állunk. Magukviseletét illetőleg ne feledkezzenek meg arról a bizonyos korlátról, arról a tartózkodásról, melyet minden művelt ember, de különösen minden művelt és finom érzésű nő támaszt mindenkivel szemben, feljebbvalóival, alattvalóival, sőt legbizalmasabb társaival szemben is. Ahol ez a korlát és tartózkodás megszünik, ott kezdődik a durvaság, a léha könnyelmű szellem, melytől Isten eddig megóvta és remélem, ezután is meg fogja óvni intézetünket. Ez a komolyabb felfogás csak megértőbbé, gyöngédebbé és finomabbá teszi az egymással való érintkezést, de nem fogja kizárni az intézet belső életéből a vidámságot, a harmonikus boldog testületi életet. Abban a meggyőződésben, hogy megértettek engem, az iskolaévet megnyitom és mindnyájunk munkájára az Isten áldását kérem!»

*

Gönczy Pál emlékezete. Hajduszoboszlón kegyeletes ünnepség keretében leplezték le szept. 4-én a város nagynevű szülöttjének, Gönczy Pál volt kultuszminiszteri államtitkárnak, a magyar népnevelés lelkes apostolának szobrát. A szobrot a hajdumegyei tanítók Gönczy-Egyesülete állította a város támogatásával. Az ünnepen nagyszámú, díszes közönség vett részt, amelynek soraiban képviselve volt a kultuszminiszterium, a tiszántúli református egyházkerület, a megye, az Országos Nőképző Egyesület, valamint számos tanítótestület és tanító egyesület az ország minden részéből.

Ott volt a többi között a vallás- és közoktatásügyi minisztérium képviseletében: Radnay Rezső dr., min. tanácsos, a tiszántúli református egyházkerület képviseletében: Erős Lajos dr. püspök és Dégenfeld József gróf egyházkerületi főgondnok, Domahidy Elemér főispán, Kovács Gyula, a vármegye alispánja, Justh János országgyűlési képviselő, Tóth József, Csánky Viktor és Eötvös Károly Lajos királyi tanfelügyelők, G. Tóth János Hajduszoboszló polgármestere, az Országos Nőképző-Egyesület képviseletében Gombócz Miklós és Saffáry Irma igazgatók, Bélteky Lajos szoboszlói református lelkész és mások. A Gönczy-család részéről megjelentek: Gönczy Pál leánya: özvegy Csiky Kálmánné Gönczy Etelka, néhai Csiky Kálmán dr. udvari tanácsos, egyetemi tanár özvegye fiával Csiky Kálmán dr. sárospataki jogakadémiai tanárral és leányaival; Gönczy Pál fiai: Gönczy Pál és Gönczy Béla fiaikkal, Csiky Lajos debreceni teológiai akadémiai tanár, valamint a néhai államtitkárnak Hajduszoboszlón élő rokonai.

Az ünnepet délelőtt tíz órakor a Gönczy-Egyesület közgyűlése nyitotta meg. Csurka István elnök mondott megnyitó beszédet s üdvözölte a küldöttségeket és Gönczy Pál megjelent családját. Az emlékbeszéd elhangzása és a közgyűlés berekesztése után a szoborleleplezéshez vonult a közönség. A szobor a város főterén, a református templom előtt áll s Somogyi Sándor debreceni szobrász alkotása. A szobor előtt, melyet fehérruhás kisleányok állottak körül, az ünnep a Himnusz éneklésével kezdődött. Majd Csurka István, a Gönczy-Egyesület elnöke mondott beszédet. Beszéde közben lehullott

a lepel a szoborról, mire a szobrot G. Tóth János polgármester a város nevében átvette. Azután Mocsári László néptanító nagy tetszés mellett Lampérth Géza alkalmi szép költeményét szavalta. A költemény után özvegy Csiky Kálmánné, Gönczy Etelka szólott a család nevében s szép beszéddel köszönte meg az ünnep rendezőségének a kegyeletet, mely Gönczy Pál emléke iránt nyilatkozott meg.

«Elfogódva és megilletődéssel léptem át — úgymond — e város határát, mely boldogult atyámnak szülőhelye. Mindig vágyam volt meglátni Hajduszoboszló városát s most kétszeres az örömöm, hogy egy olyan ünnep alkalmával róhatom le gyermeki kegyeletem adóját, amely atyám emlékezetének volt szentelve. Az ő reá való visszaemlékezések érzései mellett azonban a hála érzete is átfogja lelkemet e pillanatban. A hála érzése azok iránt, akik ezt a szép ünnepet létrehozták, akik olyan megható kegyelettel vannak Gönczy Pál emléke iránt s ébren tartják az utókor előtt is az ő emlékezetét. Jól esik látni, hogy nem veszett ki még a nemzetből a hála és az elismerés, holtuk után is, ama nagyjai és jelesei iránt, akik csöndben és föltűnés nélkül sokat alkotó munkásai voltak a hazának s nagy érdemeket szereztek, nehéz időkben, a haza kulturájának és fölvirágoztatásának munkájában. Szép példáját szolgáltatja e nemes tulajdonság megnyilvánulásának Hajduszoboszló városa, a magyarság e büszke fészke, midőn fölújítja Gönczy Pál emlékezetét, aki itt született, s szobrot állít jelesének a város falai között, hogy az a szobor hirdesse késő időkig az ő alakjában a szorgalmat, a munkát s ne engedje elmúlni soha emlékezetét az ő szűkebb hazájának fiai előtt.»

A nagy lelkesedéssel fogadott beszéd után a volt tanítványok nevében Eötvös Károly Lajos kir. tanfelügyelő beszélt s a szobrot megkoszorúzta. Azután az egyes küldöttségek tették le koszorúikat a szoborra. A város régi Bocskai-zászlaját háromszor meghajtották a szobor előtt, a polgármester kis leánya pedig remek bokrétát nyújtott át Csiky Kálmánnénak beszéd kíséretében. Délben lakoma volt, melyen az első felköszöntőt Domahidy Elemér főispán mondotta a királyra, majd még számos felköszöntő hangzott el. A vendégek Gönczy Pál nagy egyéniségének emlékével utaztak el Szoboszlóról.

*

Elemi iskolai tanulók rajzainak kiállítása. Még a kilencvenes évek elején az egész országban mindenfelé jobbára pontjelzésű (stigmografált) vagy négyzetes hálós füzetekbe rajzoltak az elemi iskolás gyermekek. A székesfővárosi elemi fiúiskolákban is geometriai szerkesztésekbe illesztett sematikus diszítményi elemeket rajzoltak csupán, a leányok pedig akkoriban egyáltalában nem tanultak rajzolni.

Az új rajztanítási móddal 1903-ban Györgyi Kálmán kezdett kísérletezni néhány fővárosi elemi iskolában. Ez a régebben dívó rajztanítási módtól eltérően, célul nem csupán a kézügyességnek, hanem a látó-, összehasonlító , itélő- és alkotó képességnek fejlesztését tűzi maga elé. Tehát nem gépies másoló munkát kíván többé a gyermektől. hanem önálló, egyéni megfigyelést, a látott dolgoknak értelmes ábrázolását; az alakító képesség fejlesztésére pedig meg-

felelő kombinativ műveletekkel igyekszik hatni. Emellett az új rajztanítási móddal élő tanító figyelemmel kiséri a gyermekek ösztönszerű rajzolgatását és őket arra buzdítja, hogy otthon egyéni hajlamaiknak megfelelő rajzolgatással foglalkozzanak s ezzel grafikus kifejező képességük lehetőleg fejlődjék.

Az új tanítási móddal folytatott kisérletek első eredményeit 1905-ben, a városligeti iparcsarnokban rendezett kiállításon mutatta a főváros be az érdeklődőknek. Azóta életbe lépett az 1906 szeptember havában kiadott állami új tanterv, amelynek a rajzoktatásra vonatkozó része már a jelenkor követelményeinek megfelel. A székesfőváros még az 1905/6. tanévben vezette be elemi iskoláiban kötelezően az új tanítási módot, míg a vidéki iskolák — megfelelő rajzbeli előképzettségű tanítók híján — ma is még csak szórványosan próbálkoznak eleget tenni az új tanítási terv követelményeinek.

A szeptember 11—25-ig az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeumban rendezett kiállításnak túlnyomó részét egyes székesfővárosi népiskolák rajzai foglalták el. A székesfővárosi elemi iskolai rajzok két csoportra oszlanak: az egyikbe a tanítók vezetésével készült iskolai rajzokat sorozták, a másik csoportba az otthon, spontán kedvtelésből készült rajzokat és a gyermekek vázlatkönyveit. Amazoknál a tanító adja meg a feladatot és irányítja a munkát, utóbbiaknál pedig maga a gyermek szabadon választja rajzának tárgyát és kidolgozásának módját. Ezért sokkal változatosabbak az ösztönszerű rajzok, mert minden gyermek a maga hajlamának és egyéniségének megfelelő rajzot csinálhat. Az iskolai rajzok részben szemlélet után, részben emlékezetből készültek; ezek mellé sorakoztak az ú. n. kézügyesítő gyakorlatok és tervezgetési kisérletek. A kiállítás azt a célját, hogy a székesfővárosi tanítók a rajztanításban már jártasabb társaiknak e téren elért eredményeit láthassák és azokból okulást és buzdítást meríthessenek, teljes mértékben elérte és tanulságos volt a tanítókra és tanulókra egyaránt. Köszönet illeti érte a székesfővárost és Györgyi Kálmán rajzoktatási szakfelügyelőt, hogy erre a becses tanúságra a kiállítás rendezése által alkalmat adott.

*

Saláry Irma ünneplése. A mult iskolai év végével csöndes munkanapok után ünneplés színhelye volt a lőcsei állami felsőbb leányiskola azon alkalomból, hogy internátusának érdemes igazgatónője, Saláry Irma úrnő, harmincnégy éves tanítónői, s ebből tizenhét éves igazgatónői működés után megvált állásától.

Június 18-án megható ünnepély keretében folyt le az internátusnak és az áll. felsőbb leányiskola tanítónőinek az igazgatónőtől való búcsúzása. Átnyújtván szerény emléktárgyaikat, előbb a nagyobb, majd a kisebb növendékek köszönték meg a «néniké»-nek azt a sok jót, mit szeretetének védő szárnyai alatt élveztek és fejezték ki, nemcsak szavakkal, de őszinte gyermeki könnyeikkel is távozása fölötti fájdalmukat. Majd a tanítónők üdvözölték az igazgatónőt, ki erre megható, szép beszédben búcsúzott el szivéhez nőtt intézetétől.

E családias jellegű ünnepélyt június 21-én nagyobbszabású követte, mellyel ez alkalomra messzi vidékekről is ide jöttek egykori

növendékei és Lőcse város közönsége s együtt kívánták a távozó iránti igaz nagyrabecsülésüket és hálás tiszteletüket kifejezni.

A tisztelgők nagy serege a megyeház dísztermében gyült össze, s innen az igazgatónő lakására vonult. Itt a volt növendékeknek, — kik szintén szép emléktárgyakkal lepték meg az igazgatónőt, — soha meg nem szünő háláját Barla Rihardné úrnő költői szárnyalású, szép beszédben tolmácsolta. Majd a Lőcsei Jótékony Nőegyesület nevében Duffet Frigyesné úrnő búcsúzott el tőle, mint az egyesület nagyérdemű, buzgó tagjától.

A délelőtti ünneplést este társasvacsora követte, melyen a város intelligenciája teljes számmal résztvett. Az itt elhangzott, sok szép felköszöntő és a társaság emelkedett hangulata hangos bizonysága volt annak a nagy elismerésnek és őszinte szeretetnek, melyet az igazgatónő nemes működésével kivívott magának. S míg Lőcse város közönsége megtisztelte az igazgatónőben a valóban hivatásának élő, jeles nevelőt, egyúttal önmagáról is megmutatta, hogy az igaz érdemet felismerni és méltányolni is tudja.

Saláry Irma a magyar nőnevelés halhatatlan emlékű úttörőjének, Zirzen Jankának volt növendéke. Első tanítványainak azon jeles gárdájához tartozott, melyből annyi kiváló nő került ki. Pályáját Szegszárdon, az áll. polgári leányiskolánál kezdte meg, honnan a budapesti áll. felsőbb leányiskolához helyezték át. Éveken át működött itt 1908-ban elhunyt kitünő pædagogusunk, Berecz Antal oldala mellett. Innen vezette őt a belé helyezett bizalom a lőcsei állami felsőbb leányiskola internátusának élére, mely az ő vezetése alatt csakhamar felvirágzott.

Saláry Irma lelkének összhangja, derült elégedettsége abból a nagy, sokszor önfeláldozó szeretetből fakadt, mellyel a gyermekeken csüggött; abból a rajongó lelkesedésből támadt, melyet nevelői hivatása iránt érzett. Számára a gyermek nemcsak a munkát jelentette; a gyermek volt életének igazi tartalma, célja és öröme. Sokoldalú műveltségű, energikus lényével valóbanlelke volt a reá bízott intézetnek, kiben a gyermekek a szerető, okos anya helyettesét, a munkatársak állandó buzdítójukat, példájával lelkesítőjüket, a társadalom tevékeny és áldozatrakész tagját találta fel mindig.

Távozása érzékeny veszteség mindazokra, akik szerették őt, kiknek az ő jósága, szeretetreméltó kedvessége tette a felsőbb leányiskolát otthonossá.

Szerencsét kivánunk a Nőképző Egyesületnek, melynek sikerült Saláry Irma úrnőt jeles felsőbb leányiskolájának igazgatónői állására megnyernie. Neki magának pedig szívből kivánjuk, hogy őrizze meg még soká mostani fiatalos testi-lelki frisseségét, lankadatlan munkakedvét és budapesti működése uj barátok körében fűzzön ujabb sikereket az eddigiek koszorújába. *Szegfi Ilona.*

*

Győri Ilona újabb sikere Londonban. A londoni nevelésügyi kongresszuson, melyről legközelebb részletes tudósítással számolunk be, Gineverné Győri Ilona gyönyörű előadást tartott, mely a kongresszus osztatlan tetszésével találkozott. Azonnal felszólítást kapott

Anglia több nagy városától, hogy előadását ott megismételje, vagy más nevelésügyi témáról értekezzék. Győri Ilona, ki a magyar irodalom ismertetésével hazánknak már eddig is megüzethetetlen szolgálatot tett, most egy híres angol kiadócég felszólítására megírja Magyarország történetét angol nyelven s ezzel is — nem csak irodalmi sikert óhajt elérni — használni akar magyar hazájának és nemzetének.

*

A német császár a női hivatásról. Vilmos császár königsbergi (aug. 25.) híres beszédjében, mely politikai tekintetben oly nagy feltünést keltett, a női hivatásról is nyilatkozott, *Lujza* királynét állítva példaképen a német nemzet szeme elé. «Összeomlásunk és felemelkedésünk korszaka» — így szólt — «el sem képzelhető Lujza királyné alakja nélkül. És keleti Poroszország tartománya ezt az emberi alakban fellépő angyalt közvetlenül látta működni. De nem lehet eléggé kiemelni, hogy a királyné az egyetlen volt, aki sohasem kételkedett a haza jövőjében. Hirdette a valláshoz és ezzel az önismerethez és az önbizalomhoz való visszatérést. Mire tanít bennünket történelmünk e kiváló alakja? Arra tanít bennünket, hogy miképp egykor fiaiba mindenekelőtt azt a gondolatot oltotta, hogy becsülettel állitsák helyre, a hazát védjék meg, mi férfiak mind a hadi erényeket gyakoroljuk. És mit tanuljanak asszonyaink a királynőtől? Hogy a *német nő legfőbb feladata* nem a gyülekezési és egyesületi ügy terén van, *nem oly képzelt jogok elérésében, melyekkel a férfiak módjára élhessenek, hanem csendes munkát fejtsenek ki a házban és a családban.* Neveljék az ifjú generációt mindenekelőtt a kor előtt való tiszteletre és engedelmességre, világositsák fel gyermekeiket és unokáikat arról, hogy nem arra kell törekedni, hogy kiélvezzék az életet mások rovására, elérjék céljaikat a haza rovására, hanem tisztán és egyedül a hazát tartsák szem előtt, összes erélyüket tisztán és kizárólag a haza javára érvényesítsék».

*

Magyar tanítónő Finnországban. Pócsy Blanka, kecskeméti tanítónő, a finn testvérnemzet iránt érzett szimpátiájától vezetve, külföldi tanulmányútra szánt teljes egy esztendőt szándékozik Finnországban tölteni, nekünk ott időzése idején rendszeres tudósításokat fog küldeni a finn nőnevelés és nőmozgalom állapotáról. Első, hozzánk intézett levelében nagy lelkesedéssel emlékezik meg arról a szives, testvéri fogadtatásról, melyben *minden* finn részesíti. Oly szerencsés, hogy nemzetünk elhunyt nagy barátjának, Jalava Antalnak családjában időzik már három hónapja, s családjukhoz fog tartozni, míg Finnországban időzik. «Ha soha nem is jutnék tovább» irja nekünk Peitsalóból, Jalaváék nyaralójából, «ha nem is látnám meg az ország többi részét, még akkor sem sajnálnám az utamat, mert a mit már eddig láttam, megérdemli, hogy idáig jusson az ember. Erdőt, sűrübbet láttam már, láttam magasabb hegyet, sziklát zordonabbat, vizet bámulatosabbat, de mindezt együtt ennyi bájjal, ennyi finom változatossággal sehol. És az ember utánzója lett e gyönyörű vidéken a

természetnek. Házát minden más emberi teremtménytől legalább is egy félórányira építi, az ős, az igazi természet ölén, mélyen eldugva, üdítő csend és nyugalom közepette. Ez az önkéntes elszigetelés könnyen megy, elférnek kényelmesen, mert az egész országnak jóformán annyi lakosa van, mint magának Berlinnek. De mint a természet, úgy az ember is más itt, mint a nagy városokban. Minden, amit gondolnak, tesznek, az egész életük tartalma és formája a lehető legegyszerűbb, de a mellett finom és izléses. A föld, minden bája mellett, étkezésükben is egyszerűségre kényszeríti őket. Ahhoz képest, amit mi az Alföldön kapunk, alig terem meg valami, úgy hogy az étlapjuk úgyszólván tejtermékekre, halra és erdei gyümölcsre szorítkozik. És a milyen egyszerű és romlatlan, minden raffináltságtól ment ételből táplálkoznak, olyan egyszerű és romlatlanná alakult át egész életük. A marhát itt nem kell őrizni, mert nincs kitől. Ember nem akad, aki a máséra tenné a kezét. Földjük művelése igen kevés dolgot ad, s így minden idejüket lelkük művelésére fordíthatják a nélkül azonban, hogy a haladásnak, a civilizációnak olykor súlyos békóit megismernék. Az érintkezés velük felüdít, mert okosak és természetesek; az élet köztük nemesebbé teszi a lelket, mert csak a magasztos természet háta mögött lehet látni az embert, aki neki kiegészítője, de nem leigázója.

Itt jó lenni, mert a magyar név hallatára földerül minden finn arca, siet minden ember kezet szorítani elszakadt testvérével, s ez a kézfogás erős és forró, s belsősége a szeretetről beszél. Itt jó lenni; itt az erdő ünnepi csendjével, a víz sejtelmes susogásával vagy tomboló viharával nem idegen, s a nép, mely a földet lakja, testvér. Testvéri szeretete, ragaszkodása megkétszerezi a természet báját. Itt jó lenni, mert a súlyos etikett, a társadalmi szabályok nyüge ismeretlen. Az erdő, a víz, a friss suhanó szél mély és egészséges lélegzetet vált ki a mellből, erejével és üdeségével erőt kelt bennük s a szegénység rákényszerít az egyszerűségre, a szelidségre és a szerénységre. Itt jó lenni, mert itt maga az élet szép és jó.»

Levele többi részében szeretettel emlékszik meg a kedves és művelt Jalava családról, kiknek jósága tette lehetővé, hogy Finnországban második hazájára lelt. Amint a finn nyelvet elég jól beszéli, hozzáfog az iskolák tanulmányozásához, melyekről bővebb tudósítást igér.

*

Gyönge tanulók iskolája. Azon gyönge felfogású gyermekek könnyebbségére, akik a népiskolában a velük egykorú növendékekkel együtt haladni nem képesek, s akik így sokszor kétszer-háromszor is kénytelenek egy-egy osztályt ismételni, a fővárosban évek óta külön szakiskola, *az állami kisegítő iskola* áll fenn. Az iskola hat felmenő osztályában mindazokat az ismereteket tanítják, amelyekre a gyermeknek a gyakorlati életben szüksége lehet, mégis különös gondot fordítanak benne a kézügyességre, a beszédhibák javítására és a speciális tornaoktatásra. Beiratkozni lehet szeptember 1-től az iskola helyiségében VIII. Mosonyi-utca 6. szám alatt.

IRODALOM.

A JÖVŐ ISKOLÁJA. Írta: *Gaal Mózes.* Kiadja a Franklin-társulat 1910.

Minden anya, minden apa és minden tanító, tanítónő jól teszi, ha elolvassa Gaal Mózes könyvét. Nála ideálisabb lelkű, szelídebb, szeretetteljesebb, jobb, érzőbb pædagogust úgy sem olvashatnak. Könyve, mely elmélkedéseket tartalmaz a nevelés legfontosabb kérdéseiről, a legkedvesebb olvasmány, amit ebben az irányban valaha megírtak. Belőle egy mélyen érző, költői, gondolkodó író szól, aki elsősorban apa, s csak másodsorban tanító, mindenekfölött egy idealizmussal telített, szerető, nagyszívű ember, aki előtt nincs fontosabb cél, mint a jövő generátióba beoltani azt a nemes érzést, amely őket minden mások fölöttvalóvá emeli, *a szociális érzést.*

Alapelvét így foglalja össze: «Jobbá és hasznosabbá tenni az újabb nemzedéket; ime ez a célja a szociális érzés nevelésének; ha jobbá lesz, akkor több szeretet, ha pedig hasznosabbá lesz, akkor több munka lesz a világon. Mind a kettőre szükség van. A szeretet közelebb hozza egymáshoz, a munka előbbre viszi az embereket.» Ez úgyszólván a magja mind a két fejezetnek, s ennek a fenséges, nagy, szent gondolatnak állítja szolgálatába — elméletileg — a jövő iskoláját.

Az író szerint minden emberi tevékenységnél első a mások tekintetbevétele, a másokért működés, legszentebb érzésünk a kötelességérzet és a munkaszeretet. A munka sohasem öncél, hanem az összesség alá rendelt egyénnek az összesség iránt való kötelessége. A munka hasznos, tehát a dolgozó ember hasznos és értékes. Természetesen a társadalomnak hasznos, tehát a munka szükséges.

Ezt föltételezi alapul az író, ebből a szempontból fogja föl a nevelés célját; nem bírálva, hogy vajjon helyes-e, nem kutatva hogy nincs-e más lehetősége az életre nevelésnek, saját érzésvilágából kiindulva jónak, szépnek és magasztosnak találja ezt az útat és keresi az eszközöket, mivel lehetne a célt megközelíteni, hogyan lehetne ránevelni az ifjúságot a szeretetre és munkára. Evvel a célkitűzéssel azután hozzálát a nevelés lényeges kérdéseit boncolgatni, nem nézve, vajjon ezen igen messzefekvő, magas szempontokból kitűzött ideált meglehet-e valósítani a mai társadalmunkon belül? Ő maga is mondja, hogy a mi nevelési rendszerünk egy ház, melyet folytonosan javítottak, de alapépítményét nem bántották; ő is szélesebb ablakokat nyit rajta, leveszi egy-két helyen a régi maltert, új, nemes díszt tesz

rá, kidob kényelmetlen bútordarabokat, a többieket új beállításba helyezi, de nem veszi észre, hogy a rozoga alap nem állhat fenn sokáig, és a nevelés terén nem sokat érnek a magasszárnyalású képzeletre ható gyönyörű boltívek, új ház kell, szilárd fundamentumokkal, vastraverzekkel; tág, egészséges, egyszerű, világos, nyers új ház, olyan, mely igazán ellenálljon az élet sok kegyetlen viharának. Szép nagyon az ideális reformok sürgetése, de félek nem eléggé hatásosak az ujjá alakuló társadalomban, amely nemcsak külsőben, de gyökerestül más embert követel, mint a régi volt.

Az iskolának az életre kell nevelni, és a mi bonyolult létezésünkben nem elég a szeretet és a munka. Hogy az egyén érvényesülhessen és a maga boldogságához jusson, küzdeni, gondolkozni és akarni kell tudni. Bármilyen önzően is hangozzék ez, de úgy hiszem, hogy az életbölcsesség valahol ott rejlik, ahol helyes mértéket tudnak találni az egyén önző vágyai és az összesség érdeke között. Bármelyiket tesszük kizárólag a nevelés céljává, hibát követünk el, a középút itt is, mint mindenütt a legjobb.

Most azután igazán szeretnők tudni, milyen lesz a jövő iskolája? mit fognak tanítani? milyen szempontból? hogyan nevelnek testileg egészséges embereket? milyen erkölcsi tanításokat adnak, hogy nálunknál boldogabbak legyenek? hogyan nevelik őket a jónak akarására? hogy szilárdítják meg jellemüket? milyen életcélt tűznek elébük? milyen és mennyi munkát fognak végezni? milyen lehetőséget nyújtanak a továbbhaladásra? Ezekre a kérdésekre nem felel a könyv, hanem e helyett körülbelül ezt mondja a szociális érzésről szóló fejezetben:

Én hiszek abban, hogy mivel ti nagy emberek olyan rosszak vagytok, irigyek, kötelességmulasztók, műveletlenek, hát ti kicsinyek ha szót fogadtok, egymást szeretitek, elvégzitek a magatok pici kis kötelességeit, megnézitek, hogy minden ember, akit rosszúl fizetnek, mennyit dolgozik és mennyire nem igaz, hogy a munka nemesít, akármennyit is mondják, és odaülteti szülőtök a szegény pajtást az asztalotokhoz, és együtt játszva, versenyezve és tanulva észreveszitek milyen különbség van ember és ember közt, és ha sokszor látjátok is, hogy mindenki csak a saját javát keresi, azt halljátok, mindenki egymásért van és dolgozik, akkor ti kicsinyek mások lesztek és akkor ti jobbak lesztek, mint a nagyok. — — —

A második fejezetben azt mondja el a könyv, hogyan lehetne esztétikai érzéseket ébreszteni és azokat nevelni a gyermekben. Szegény gyerekekkel igazán mostohán bánik el ezen a téren az iskola. Az iskolaépület dísztelen, a falak színtelenek, képek nincsenek rajta, a tankönyvek illusztrációi rendkívül primitivek, amit az utcán lát, bolti cégér. művészietlen plakát csak eltávolítja szivét a művészetek megértésétől. A gyermek élete rideg és kietlen, hogyan szerettessük meg vele a szépet? Vigyük a természet ősforrásához, ki a szabadba őket, hívjuk fel figyelmüket a körülöttük előforduló jelenségekre, kedveltessük meg a fát, a virágot, madarat, rovart és mindent, amit oly pazarul megteremtett a mindenség titkos erője. Készítsük elő növendékeink lelkét művészi produktumok befogadására. Itt egy pár tanácsot is szeretnénk hallani. Mindezt hogyan? Azt mindnyájan

tudjuk, hogy a zene nemesítőleg hat a lélekre, a dráma meg a regény jellemfejlesztőleg, a festmények széppé varázsolják az életet stb. De hogyan vigyük keresztül a szobor és képtárak gyakori látogatását, hogy vegyük körül az iskolában szép dolgokkal, hogy adjunk könyveket a gyerekeknek, kinek, mikor mit és mennyit?

Azután az önképzés nagyszerű hatásáról beszél elragadó lelkesedéssel. Mennyivel hasznosabb minden szórakozásnál, mennyi nemesítő, fölemelő eszmét ad a legelfoglaltabb munkásság mellett. Sajnos azonban legtöbb embernél ennek nincs meg a fizikai lehetősége, nincs pénze, ideje, de van gond és betegség, és ilyenkor mit használ a józan belátás? Az önképzőköröket itéli meg, de nem elég szigorúan; nem veti el egészen a kizárólag irodalmi tendenciát. Sőt a szavalást is jónak tartja. Hasznos és nevelő hatású szerinte önálló előadás, esetleg vita bármely tárgykörből, esetleg idegen nyelven. Itt szeretnők hallani, hogy mire terjedjen ki az önképzés, hogyan történjék, mi legyen elsősorban fontos fiúnak, leánynak?

Igazán értékes az okos szeretetről szóló fejezete. Beszél arról, hogy mi legyen elhatározó a szellemi és testi nevelésben, hol végződjék a szeretet és hol kezdődjék az okosság. Itt találunk néhány praktikus tanácsot. különösen ami a kis gyermekek otthoni foglalkoztatásáról szól. Hangsúlyozza, hogy a felserdülő ifjúsággal meg kell szerettetni az otthont, és megfelelő testi és szellemi munkát kell nekik adni minden időben.

Kitér a könyv a szülők és iskola viszonyára, amelyet szeretne a gyermek helyes nevelése szempontjából minél szorosabbra fűzni, különösen a szülői értekezletek tartása által. A jótékonyságról is beszél, rendkívül intelligens, belátó elveket hangsúlyozva. Az igazi, jól felfogott, helyesen alkalmazott jótétemény nem az adomány, hanem a munka megkedveltetése. Szóljon az író maga: «Jótékony hölgyeim, amit önök tesznek, az az emberi irgalmasság tiszteletreméltó parádéja, de nem az igazi jótékonyság. Aki munkássá, türelmessé, jóvá tudja valamelyik embertársát tenni a maga példájával, az gyakorolja az igazi jótétet.» Más helyen: «Cselekedvén jót, ne ajándékozzatok, hanem a derekas munkát jutalmazzátok. Jutalomra csak munka árán lehet szert tenni, ez tisztességes és morális alap.» Az iskola is csak akkor válik jótékonnyá, ha tanulóival a munkát kedvelteti meg, és a szorgalmas, munkás tanulót jutalmazza. Ebből a célból szövetkezni kell szülőknek és iskolának, tanítás és nevelésnek át kell változnia; szeretet kell hogy összefűzze szülőt és tanítót a társadalom átalakításának nagy munkájában; minden azért, «hogy *emberek* kerüljenek ki az iskolából, emberek a szó legnemesebb értelmében».

Ezt a minden mondatában átérzett gyönyörű fejezetet ezekkel a szavakkal végzi be: «És én szeretném, ha gyenge hangomnak a szívemben levő nagy szeretet olyan erőt és hatalmat tudna kölcsönözni, hogy attól csodamódra leomlanék az emberek közönyének rideg fala; ha megdobbanna az iskolák szive, s az emberszeretet csodaszép melodiája magába olvasztaná a mai társadalom bántó diszharmóniáját.»

Végül áttér nehány reformkérdésre, és szól a koedukációról, feminizmusról és a gyermekek felvilágosításáról. Még az előbbi fejeze-

tekben igen jól esett a magasröptű gondolatok bőséges tömegét, a szeretetteljes tanácsok sokaságát elfogadni, úgy ez utóbbi szakaszban észrevesszük az író gyengéjét, bizonyos polgári elfogultságot, belemélyedés és szilárd reális alap hiányát nehány szociálpædagogiai kérdésben. Ezen újonnan fölmerült problémáknál nem szabad elvesztett ideálokat siratni, amelyek helyett újakat és erősebbeket kaptunk, illőbbeket a mi időnkhöz, mint a régiek voltak. Nem lehet fölösleges konvenciókhoz ragaszkodni, nem lehet a helytelenül felfogott «nőiesség» fogalmával körülzárolni törekvéseket, megszüntetni és elitélni magától értetődő fejlődési stádiumokat. A nők ma másmilyenek, mint régen, mert az élet is mást követel tőlük, mint régen. Ha egy meggyökeredzett intézményt újjal akarunk felcserélni, akkor nem szabad várni míg mindenki megérik rá, hiszen akkor sohase lehetne újítani. Nem kell azoktól az új utaktól annyira félni, bizonyos, hogy jobbak a réginél, mert hogyha felmerültek, kellett hogy szükségünk legyen rájuk. És legalább nem kitaposottak, nem sablónosak, szabadon engednek haladni, tehát fejlődésképesek.

Nagyon szeretnénk még egy pár fejezetet olvasni a jellemfejlesztésről, egyéniséggé nevelésről, öntudatos cselekvésre szoktatásról, az akarat neveléséről, testi képzésről, a szükséges tárgyak oktatásáról, de ezen érdekes kérdésekkel az író adósunk marad. A könyv azonban ettől eltekintve igen kellemes, tanulságos olvasmány, sok szép szándékkal, nemes akarattal és nagy szívvel megirott munka. Első sorban becses poétai mű, mely helyenként nagyon szépen, a magyar nyelv elragadó tisztaságával, gazdag változatosságával van megírva. Mint egy csomó gyönyörű, szines virág, illatos, szemnek és szivnek való, csak gyökere nincs. Nincs a reális élettel elég szoros kapcsolatban, tele van elméleti, okos megszívlelendő tanácsokkal, amelyek ugyan nem újak, de annál mélyebbek és igazabbak. Ezért mint élvezetes, magasröptű, elvont, alaposan átgondolt és átérzett elmélkedéseket a legjobb szivvel ajánlom minden szülőnek és minden tanítónak, mint praktikus, tanulási célra szolgáló munkát kevésbbé.

Bocsássanak meg, ha ez ismertetésnél nem tudtam kellőképen objektiv maradni. Mentségemül az író szava szolgáljon: «Az újításokért a fiatal elmék rajonganak, mivelhogy a kellő tapasztalat mérséklő erejét nem ismerik.»

Budapest. *Hacker Boriska.*

*

PETŐFI-TANULMÁNYOK. Irta: *Hartmann János.* Bpest, 1910. Franklin-Társulat nyomdája. Kis 8-rét; 123 l. Ára 3 Kor.

Lehet-e Petőfiről még újat írni? Lehet-e Dantéról, Shakespeareről, Goethéről, Madáchról? Hiszen valóságos könyvtárak beszélnek róluk, életük minden ismerhető mozzanata fel van derítve, műveiknek minden sora, minden szava meg van magyarázva, tudunk róluk, felőlük mindent! — *Mindent?* — Nem, és nem is fogunk soha *mindent* tudni róluk. Hisz épen ez az, ami őket a világ remekíróivá avatja. A nagy művész nem csak a maga idejének él; amit szóban, színben, hangban, anyagban alkotott, az minden kornak szól, az minden új nemzedéknek újat tud mondani; nemcsak minden nemzedéknek,

hanem minden egyes embernek, aki a saját egyéniségén, alanyiságán által tekinti, érti, élvezi őket. Mert minden remekműnek eseménynek kell lennie életünkben, fontos lépésnek azon az úton, melyen saját lelkünk értelmi, érzelmi, esztetikai világának felfedezésére viszen; éltetadó tapasztalásnak, mely saját énünk kialakulását szolgálja. Az a lángész mértéke, hogy tudja-e az embert, túl az idő és tér korlátain, életre kelteni, mert csak ez teszi őt igazán halhatatlanná.

Íme, Hartmann János könyve ismét bizonyíték arra, hogy azok után, miket Salamon, Gyulai, Péterfy, Riedl Petőfiről elgondoltak, lehet még újat is gondolni és érezni róla. Benső közvetlenséggel sejtjük a könyv szavaiból, mi volt szerzőjének életében a költő, és felébred saját multunk, melynek nem egy mozzanata Petőfinek valamelyik sorához, verséhez fűződik. Általa és benne újra élednek gyermekségünk emlékei, az otthon édes melege, a szülőföld meghitt képei, az ifjú kor vágyai és reményei; az élet delén s azon túl pedig megdöbbenve ismerünk saját gondolatainkra, miket ez a csodálatos ifjú a lángész sejtelmeivel elgondolt. Ilyen közvetlenséggel állítja elénk Hartmann Petőfit, ez teszi könyvét szép sőt becses könyvvé. A szigorú bíráló talál majd benne tárgyi szempontból igazítani valót, de nem tagadhatja meg elismerését a sok, valóban eredeti, s ami még többet jelent, gondolkodásra késztő megfigyeléstől. Hartmann nem öleli fel Petőfi művészetének teljességét, hanem inkább csak egyes részletek esztétikai rajzát adja, de éppen ezért merülhet el beléjük annyi megértéssel és szeretettel. Külön fejezetekben szól a költő felléptének előzményeiről; a műveiben nyilatkozó világfelfogásról; szerelmeiről, miket egy szerelem fejlődésének folyamatába foglal; hazafias lírájáról, melyben a gyermeki szeretettől, a szülőföld imádatán, a honszerelem tüzén keresztül, az emberiség szeretetének és a világszabadság eszméjének magaslatáig lélektani fejlődésnek fokozatait látja; szól a tájképekről; Petőfi naivitásáról és népiességéről és végül részletesen elemzi lírájának legszebb gyöngyét a «zengő bánatot», *Szeptember végét.* Petőfi egyéniségének összefoglaló képét a szerző bevezetésül az első fejezetben rajzolja, mintegy előkészítésül, hogy az *ő* szemével és szivével nézzük Petőfi művészetének remekjeit. Bennünket, tanítókat, különösen ez az első fejezet érdekel, mert igen találóan mutat rá Petőfi *nevelő* értékére (ezt különben könyvének több helyén is erősen kiemeli), mely különösen tiszta erkölcsi felfogásából és gondolkodásának páratlan egészséges voltából következik. Nagyon becsesek továbbá azok a fejtegetések, melyek Petőfit mint a gyermekköltészet mesterét mutatják be.

Hartmann könyve egyike a legajánlatosabb olvasmányoknak; kitünő kalauz Petőfi ismeretére, azonfelül jól és kellemesen is van megírva. Egy szóval valóban becses gyarapodása a Petőfi-irodalomnak.

Tolnai Vilmos.

*

A KENYÉRKERESŐ ASSZONY. Pályaválasztás előtt álló nők kalauza. Összeállította: *Hollósné de Grobois Nandin.* Budapest. 1910. Rákosi Jenő Budapesti Hirlap Ujságvállalata. Kis 8-rét, 297 l. Ára 2 K 50 fillér.

Folyóiratunk februári számában ismertettünk egy német könyvet, a *Liebrecht Elisa* «Das Buch der Frau» című művét, melyben a

szerző a német asszonyokat kioktatja a pályaválasztáshoz szükséges ismeretekben. Annak az óhajtásunknak adtunk akkor kifejezést, hogy hasonló tájékoztató munka minél előbb kerüljön a mi könyvpiacunkra is. Nem soká kellett várakoznunk, a B. H. Ujságvállalatában csinos kiállításban megjelent «A kenyérkereső asszony», hogy ugyanazt a szolgálatot megtegye a magyar asszonyoknak, mint amit a fentemlített munka tesz a németeknek. Végig lapozva a kötetet, látjuk, hogy kellő tájékozottsággal készült. Csak itt-ott találunk hibás vagy téves állítást, mint pl. hogy a felsőbb leányiskola továbbképző tanfolyamában *hat százhatvan* korona az évi tandíj, (csakis 160) hogy fogorvosnőkre nagy szükség van stb. Csak két háztartási iskolát említ, a Magyar Gazdasszonyokét Cinkotán és a Magyar Háztartási Egyesületet (ezt már a főváros vette át); ezeknél sokkal jelentékenyebbek a kassai (100 növendékre berendezett) és a fővárosban 1908-ban keletkezett Amizoni-féle (90 növendékre épült) háztartási iskolák. Egészben véve a kalauz igazán használható s nagyon megkönnyíti a különféle tanfolyamokra készülő tanulók beiratkozásánál felmerülő nehézségeket. Ezért méltán nagy elterjedésre tarthat számot. *S. J.*

*

A NAGYKÁROLYI SZENTHÁROMSÁG KÁPOLNA TÖRTÉNETE. Irta *Eble Gábor*. Budapest, Franklin-nyomda, 1910. Kis 8. rét. 68 l. Ára 1 korona.

Károlyi Sándor és Barkóczy Krisztina nemes és szép életének egy mozaik-darabja ez a csinos kiállítású könyvecske, mely egy kápolna történetének keretében egy darab kortörténetet és a Károlyi család hatását a nemzeti kultúra fejlesztésére, világos, határozott vonásokkal mutatja be s ezért mindazok érdeklődésére számot tarthat, kik a kultúra fejlődését figyelemmel kísérni szeretik. *S. I.*

Fizikai *Kémiai*
Földrajzi *Természetrajzi*
stb.
tanszereknek legjobb beszerzési forrása
ERDÉLY ÉS SZABÓ
laboratoriumi felszerelések és tanszerek gyára
Budapest, VIII., Baross-utcza 21.
Mechanikai gyár. *Üvegtechnikai műhely.*
Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

A «Nemzeti Nőnevelés» előfizetői.

(A *-gal jelöltek I. félévre, — a **-gal jelöltek II. félévre fizettek elő.)

1910. január 1-től április hó 5-ig fizettek.

1910. évre előfizettek:

Albert Anna, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Aranyosmaróth; Ág. h. ev. leánynevelőintézet, Aszód; Polg. leányiskola, Arad; Áll. felsőbb leányiskola, Arad; Amizoni alapitványi orsz. nőnevelőintézet, Budapest; Bartholomeidesz Adél, Rozsnyó; Áll. polg. leányiskola, Beregszász; Áll. el. leányiskola, Békéscsaba; Botta Anna, Fogaras; Bezsilla Irén, Fogaras; Orsz. Nőképző-Egylet Veres Pálné leányiskola, Budapest; Binder Laura, Kolozsvár; Báthory Józsefné, Budapest; Áll. felsőbb leányiskola, Békéscsaba; Áll. polg. leányiskola, Beszterce; Áll. felsőbb leányiskola, Beszterczebánya; Orsz. Közokt. Tanács, Budapest; Áll. felső leányiskola, Bánffyhunyad; Áll. polg. leányiskola, Brassó; Orsz. pädagogiai könyvtár, Budapest; Brengl Matild, Gyöngyös; Buday Jolán, Budapest; Izr. leányárvaház, Budapest; Bobok Karola, Pozsony; Áll. polg, iskola, Budafok; Binder Teréz, Pozsony; Babocsay Mariska, Eger; * Bevilaqua Margit, Pozsony; * Bittera Aniko, Pozsony; * Burza Kornélia, Pozsony; Budapest székesfőváros 105 leányiskolája (2 felsőbb leányiskola; 17 polgári leányiskola; 85 elemi leányiskola; és az Erzsébet leányárvaház); * Cikovic Aida, Pozsony; Polg. leányiskola, Czegléd; Carvin Piroska, Fiume; Tanitótestület, Csanádpalota; Csík Mária, Szeged; Csiki Anna, Dunaföldvár; Csillag Erzsébet, Debreczen; Áll. s. közs. polg. leányiskola, Csurgó; Áll. polg. leányiskola, Dicsőszentmárton; Áll. iskola, Diósgyőr; Ref. felsőbb leányiskola, Debreczen; Durcsinszky Mária, Csúz; Áll. leányiskola, Déva; Róm. kath. polg. leányiskola, Érsekujvár; Ev. elemi és polg. iskola, Budapest; Áll. tanitónőképző, Eperjes; Kálmán-utczai el. iskola, Erzsébetfalva; Áll. polg. leányiskola, Erzsébetfalva; Fodor Riza, Budapest; Fábián Ilona, Zalasöjtör; Áll. polg. leányiskola, Fogaras; Fizély Júlia, Ujvidék; Fábry Erzsébet, Dobsina; Áll. felsőbb leányiskola, Fiume; Ferenczi Vilma, Budapest; Frenyó Török Olga, Tápiószele; * Girtler Mária, Pozsony; Áll. tanitónőképző, Győr; Áll. polg. leányiskola, Győr; All. polg. iskola, Galgócz; Mária Dorothea Egyesület Győrvidéki köre, Győr; Szent Orsolyarendi polg. leányiskola, Győr; Gross Leopoldina, Voloska; Grusz Ilona, Arad; Áll. el. isk. tanitói könyvtár, Gyöngyös; * Hegyesy Erzsébet, Pozsony; Áll. polg. leányiskola, Hosszufalu; Özv. Herich Károlyné, Budapest; Huszka Hermin, Örkény; Herczeg Ferenczné, Vácz; Ev. nép- és polg. iskola, Igló; * Jeszenszky Margit, Pozsony; * Kadavy Kornélia, Pozsony; * Kantek Sarolta, Pozsony; Kostyál Ilona, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Keszthely; Kröpfelné Bömches Vilma, Gyulafehérvár; Közs. el. népiskola, Keszthely; Áll. polg. leányiskola, Kecskemét; Krompecher Irén, Várgede; Kolbenheyer Blanka, Budapest; Áll. felsőbb leányiskola, Kolozsvár; Áll. polg. iskola, Kismárton; Közs. Tanitótestület, Kecskemét; Király Emma, Kismarton; All. közs. polg. leányiskola, Kaposvár; Klein Aranka, Dunaföldvár; Áll. polg. leányiskola, Kolozsvár; Kutassy Mária, Pápa; Áll. felsőbb leányiskola, Kassa; Áll. Milleniumi elemi iskola, Kolozsvár; Orsz. Tanitói leányárvaház, Kolozsvár; Karsay Jolán, Győr; Kholen Albina, Nagykőrös; Ref. polg. leányiskola, Kiskúnhalas; Kőmives József, Arad; Kolacskovszky Elza, Kassa; Krasznyánszky János, Trencsén; Krizsó Anna, Budapest; Róm. kath. tanitónőképző Margitkör, Kőszeg; Krcsméry Mária, Budapest; Áll. felsőbb leányiskola, Kőszeg; Polg. leányiskola, Losoncz; * Laczkovich Margit, Pozsony; * Lehmanné Heszke Irma; Budapest; * Lázár Ilona, Pozsony; Irg. nővérek intézete, Léva; Áll. felsőbb leányiskola, Lőcse; Lányi Hermin, Nagylak; Áll. polg. leányiskola, Liptószentmiklós; Lévai Mariska, Ungvár; * Mendly Margit, Pozsony; * Metzker Borbála, Pozsony; * Molnár Mária, Pozsony; * Müller Erzsébet, Pozsony;

Magy. Tisztviselők Orsz. Egyesülete, Budapest; * Maszny Gizella, Budapest; Ref. felsőbb leányiskola, Miskolcz; Áll. el. iskola, Magyaróvár; Áll. felsőbb leányiskola, Máramarossziget; Áll. polg. iskola, Mezőberény; Áll. el. iskola, Magyarpécska; Mokry Eszter, Budapest; Meskó Jenke, Huszt; Áll. polg. iskola, Mohács; Molináry Emerika; Miskolcz; Mária Valeria Nőnevelő intézet, Máramarossziget; * Novotny Ilona, Pozsony; Áll. el. iskola, Nagytapolcsány; Nemecskay Irma, Budapest; Ref. tanitónőképző, Nagyvárad; Áll. s. közs. polg. leányiskola, Nagyszombat; Áll. polg. leányiskola, Nagykanizsa; Róm. kath. felsőbb leányiskola, Nyitra; Közs. polg. leányiskola, Nagykőrös; Áll. polg. leányiskola, Nagysőllős; Áll. polg. leányiskola, Nagykároly; Irg. nővérek intézete, Nagyvárad; Áll. polg. leányiskola, Nagybánya; Ref. tanitóképző, Nagykőrös; Közs. polg. leányiskola, Nyiregyháza; Novakovits Olga, Izbiste; Angela Önképzőkör, Nagyszombat; Gárdonyi Neumann Frigyesné, Budapest; Közs. polg. leányiskola, Nagyvárad; Áll. el. iskola, Nyitraujlak; Nagy Pálné, Lőcse; Odor Emilia, Budapest; Áll. polg. iskola, Orosháza; * Palkovich Ilona, Pozsony; * Prilisauer Erzsébet, Pozsony; Pécs és Vidéke tanitónők egyesülete, Pécs; Áll. tanitónőképző, Pozsony; Szerb felső leányiskola, Pancsova; Áll. polg. leányiskola, Pápa; Perczel Margit, Budapest; Pánczél Erzsébet, Brassó; Áll. polg. leányiskola, Pozsony; Áll. felsőbb leányiskola, Pozsony; * Rutsek Ludovika, Pozsony; Ev. polg. leányiskola, Rozsnyó; Kir. javitóintézet, Rákospalota; Áll. polg. leányiskola, Rimaszombat; Róth Miksáné, Derestye; Rácz Erzsébet, Debreczen; Riszner Károlyné, Nyitra; * Sajovic Delfina, Pozsony; * Schön Józsa, Pozsony; * Schlanger Róza, Pozsony; * Szakall Antónia, Pozsony; * Szakall Lenke, Pozsony; * Szilárd Alice, Pozsony; * Szimányi Erzsébet, Pozsony; * Szontagh Katalin, Pozsony; Áll. polg. leányiskola, Segesvár; Áll. polg. leányiskola, Szilágysomlyó; Polg. leányiskola, Szekszárd; Áll. el. iskola, Szakolcza; Áll. s. közs. felső népiskola, Szakolcza; Városi felsőbb leányiskola, Székesfehérvár; Áll. polg. leányiskola, Szászváros; Sarcsevits Betty, Czinkota; I. ker., II. ker. és III. ker. közs. elemi iskolák, Szombathely; Áll. tanitónőképző, Szabadka; Áll. polg. leányiskola, Székelyudvarhely; Áll. polg. leányiskola, Szeged; Szegfi Ilona, Lőcse; Szijj Laura, Tapolczafő; Áll. polg. leányiskola, Szamosujvár; Áll. felsőbb leányiskola, Szeged; Özv. Személy Kálmánné, Nagyvárad; Áll. polg. leányiskola, Sátoraljaujhely; Szomor Józsefné, Pozsony; Áll. felsőbb leányiskola, Szabadka; Áll. s. közs. polg. leányiskola, Sümeg; Áll. tanitónőképző önképzőköre, Sepsiszentgyörgy; Szász Katicza, Budapest; Polg. leányiskola, Somorja; Szirmay Oszkárné, Budapest; Sándor Edéné, Budapest; Szűcs Böske, Szatmár; Scharbert Sarolta, Budapest; Schréder Izabella Szolnok; dr. Schmidt Mária, Budapest; Stegmüller Mária, Csákova; Tanosné Ecker Auguszta, Budapest; * Tadlanek Janka, Pozsony; * Tetzl Lujza, Pozsony; Toldi Lajos, Budapest (2 példányra); Áll. felsőbb leányiskola, Trencsén; Tóth Bálintné, Veszprém Varsány; Áll. felsőbb leányiskola, Temesvár; dr. Török Istvánné, Czegléd; Áll. polg. leányiskola, Torda; Ref. el. iskola, Turkeve; * Áll. polg. iskola, Turkeve; Áll. polg. leányiskola, Ungvár; Áll. polg. leányiskola, Ujpest; Attila-utczai áll. el. leányiskola, Ujpest; Ujváry Kamilla, Ujpest; Áll. polg. leányiskola, Ujvidék; * Vuchetich Sarolta, Pozsony; Angol kisasszonyok intézete, Veszprém; Vakok Orsz. intézete, Budapest; Polg. leányiskola, Versecz; Vozáry Erzsébet, Pápa; «Karolina» róm. kath. polg. leányiskola, Vácz; Végess Sándorné, Budapest; Wollmann Elma, Pozsony; Weiser Karola, Szerbnagyszentmiklós; Weiler Stefánia, Budapest; Weiszberger Antónia, Budapest; * Walther Ottilia, Pozsony; * Zsarnovitzky Emilia, Pozsony; Áll. polg. leányiskola, Zilah; Zipernovszky Károlyné, Budapest; (fizetett 1911. és 1912. évre is).

Szabadalmi szám:
16794.

Szabadalmi szám:
16794.

BECK KÁROLY

ÉPÜLET- ÉS MŰLAKATOS

szabadalmazott ablakszellőztető-készülék készitő gyára

Budapest, VIII., József-utcza 14. sz.

Igazgatók figyelmébe!

15,000 darab már használatban van.

Mérték vétele végett sziveskedjék hozzám fordulni.

Az egészség a fő!

melyet csakis kellő szellőztetés által érhetünk el.

A Beck Károly-féle ujonnan feltalált és szabadalmazott ablakszellőztető-készülék magyar gyártmány, mely most már felülmúlja az összes külföldi és mostanáig alkalmazott szellőzőket úgy czélszerűségben, jóságban, mint olcsóságban. Egészségügyi szempontból 45° nyitás által légvonat kizárva. **Minden ablakra alkalmazhatók.**

Ablakszellőzők árai:

Legnagyobb, legnehezebb és diszes	K 25·—
Rendes ablakok, iskolák, intézetek és magánlakásokhoz	« 13·—
Könnyebb szimpla ablakokhoz	« 9·—
Klozett-ablak	« 7·60

Költségvetések ingyen!

Ablakszellőztető-készülékeimet a következő nevezetesebb helyeken használják: **Nemzeti Kaszinó, Kereskedelmi miniszterium, Ref. főgimnázium, Magy. kir. Ludovica, Magy. kir. dohánygyár, Kispesti állami elemi iskolákban** s több kórházban, iskolákban a fővárosban és vidéken s kitünőnek bizonyultak.

Megrendelések ugy helyben, mint vidékre gyorsan és pontosan eszközöltetnek.

Csemegealma válogatott, kiváló szép asztali példányok, **Calvil, Jonathan, batul, aranyranet, parmen, rozmaring** és **jelow** hirneves fajokból vegyesen, minden egyes almapéldány selyempapirba göngyölve, ötkilós postakosárral **3·50 kor.**, tizkilós kosárral **6 kor.**, huszonötkilós ládával **13 kor.**, ötvenkilós ládával **24 kor.**, százkilós ládával **45 koronáért** gondosan és szakszerüen becsomagolva szállitja utánvétellel, bérmentetlenül

MATEJKA JÓZSEF gyümölcsnagykereskedő, Budapest, IV., Szarka-utcza 7.

FOGORVOSI INTÉZET

FOGAK szájpadlás és gyökerek eltávolitása nélkül 4 koronától feljebb, **10 évi jótállással.**

Az általam készitett és a párisi fogorvosi akadémia kiállitásán kitüntetett fogak rágásra kitünően használhatók, könnyen megszokhatók, a beszédben semmiféle zavart nem okoznak, szagot, izt nem kapnak, a szájból ki nem vehetők és a valódi fogakat **teljesen** pótolják. Továbbá aranyhidak és koronák egyedüli speciális készitője

SCHATZ JENŐ technikai főnök, k. b.

Budapest, VII., Wesselényi-utcza 60., I. 4. szám.

Rendelés egész napon át este 8 óráig. — Vasár- és ünnepnapokon is.

Szakorvosi rendelés fog- és szájbetegek részére.

Fogtömések a leggondosabb kezeléssel. Speciális, fájdalomnélküli fogműtétek. Régi rossz fogsorok átalakitása megvárható. **Vidékiek 12 óra alatt kielégittetnek.** Mérsékelt árak.

FIGYELEM!

Józsefvárosi Gyorstalpaló Vállalat

Budapest, VIII., József-körut 68. szám

Czipőt talpal és sarkal 30 percz alatt

Kézimunka, a legjobb anyag. ★ Győződjön meg a saját érdekében!

Legcélszerűbb! Legolcsóbb!

Mindenkinek nélkülözhetetlen

A FRANKLIN KÉZI LEXIKONA

mely három nagy nyolcadrétű kötetben rövid és tömör leirásokban tárgyalja az összes tudnivalókat.

Minden cikkét kiváló szakemberek irták, tehát adatai feltétlenül megbizhatók; csak azt öleli fel, amire a művelt embernek tényleg szüksége van s akkora terjedelemben, amennyiben szükséges.

Szövegét száznál több tábla — köztük sok szines — teszi szemléletessé.

A Franklin Kézi Lexikona lesz tehát a magyar közönség mindennapos használatra való, könnyen kezelhető, praktikus és hű tanácsadója.

A három pompás kötet ára 54 korona.

Az I. kötet 1911 elején jelenik meg, a II. és III. kötet rövid időközökben.

Megrendelhető:

Lampel R. könyvkereskedése (Wodianer F. és Fiai) r.-t.-nál

Budapest, VI., Andrássy-út 21. és minden könyvkereskedésben.